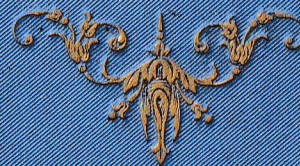

VINKO BEK.
BEČKI ZAVODI
ZA SLIJEPC
I
NAŠE POTREBE.

Broj 59 A.

Dj. 56

Ova je knjiga preporučena po
vis. kr. zem. vladi za nabavu puč.
školama za njihove knjižnice
od 1.3. siječnja 1889. broj 13.265.
— Vidi „Svib. glas. I. Koma“ 1889. str. 3. —

BEČKI ZAVODI

ZA SLIJEPCE

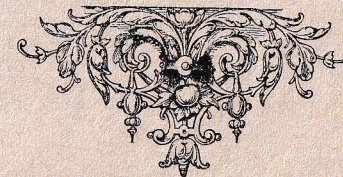
I

NAŠE POTREBE.

NAPISAO

VINKO BEK,

UČITELJ BUKEVSKI.

U ZAGREBU

BRZOTISKOM A. BRUSINE

1889.

Promišljavajuć i proučavajuć sudbinu slijepaca već nekoliko godina, odlučio sam za te sirote učiniti što mi bude moguće, a to tim više, što se kod nas na tom polju nitko pojavio nije. Da svoju teoretičnu naobrazbu upodpunim sa praksom, pošao sam u Beč, da razgledam tamošnje zavode i da si ondje pribavim potrebito iskustvo. Da mi je bilo moguće i dalje poći pregledavati zavode za slijepce, rado bi učinio, nu morao sam to za sada napustiti i s dosadanjim se iskustvom zadovoljiti. Uspjeh svoje študije iznašam pred štovano občinstvo, e da bi ga ono s tolikom ljubavju prigrllilo, s kolikom sam ja ovaj rad dovršio i izdao.

Povrativ se iz Beča, doznao sam tek, da si je i odbor za uzgoj gluhonijeme djece postavio zadaću, da se ima po mogućnosti brinuti i za uzgoj slijepaca. Ja se nadam, da će i mene slavni taj odbor po mogućnosti podupirati, a to tim većma, što želim što prije otvoriti prvi, ma i privatni zavod za uzgoj slijepaca.

Ujedno svoj podhvat preporučujem svakomu rodoljubu, jer ovo nije čin pojedinca, nego svijuh, a zahvaljujem se svim, koji su me u mom nastojanju pomogli bud sborom ili tvorom. Hvala im od mene, a od Boga plaća! — Reći mi je pako i opet, da na svaki upit, koj bi se ticao uzgoja slijepaca, dajem rado uz najveću pripravnost željni odgovor, samo molim priklopiti listu poštarsku biljegu.¹⁾

¹⁾ Adresa je moja: — — Bukevje, kraj Vel. Gorice.

I. BEČKI ZAVODI.

1. Asil za malu slijepu djecu.

Najprije počimam s ovim zavodom, nu ne s toga što je najmanji, nego s toga što se bavi sa onakovom slijepom djecom, koja još za školu nijesu, te je to u obće prvi zavod za uzgoj slijepaca. Ovo je u pravom smislu neka vrst zabavišta.

Asil je mlad. Osnovan je 1885. u predgradju Beča: „Unter-Döbling“ (Silberstrasse 96,) uz pomoć mnogih prijatelja. Zavodom upravlja poseban odbor, koj se ne brine samo za slijepu, već i za inu djecu, nu ovdje se naročito primaju slijepa¹⁾ djeca od navršene treće godine, pa ostaju sve dotle, dok ne budu sposobna za prelaz u pravu školu za slijepce.

Sgrada je jednostavna, prizemna, na zdravu mjestu, prostori je su takodjer valjane i sgodne, a u svem vlada uzoran red i čistoća, što je na čast učiteljici, gdjici Hofmanovoj, koja rukovodi cijeli zavod. Ovdje mi je spomenuti, da ne bi nit najmanje škodilo, kad bi dvorište, odnosno vrt, nešto veće bilo. Kako sam mogao opaziti, djeca su vesela i poslušna, pa ih je milota ne samo slušati već i gledati, makar na čovjeka bolan utisak čini njihova nesreća. Djeca su posve zadovoljna i na prvi mah ne bi mnogi i mnogi opaziti mogli, da imadu kakove nesretnike pred sobom. A istom u školici! Tuj se diviti moraš, jer je napredak takav, da se svaka čast mora dati gdjici učiteljici. Njezin požrtvovni rad pripoznaje javno i odbor u svom izvješću. Dječica ju zovu: „tетка“. —

¹⁾ Valja znati, da imade tri vrsti slijepaca: 1. koji posve malo vide; 2. koji razlikuju dan od noći; 3. koji posve ništa ne vide. (Vidi: Bek, Uzgoj slijepaca I. dio).

Kako reko, djeca se primaju s navršenom 3. godinom i to bez razlike vjere i narodnosti, a svrha je zavodu, da male slijepce „valjano uzgoji prema načelima moderne pedagogije i da ih pripravi za uzgojni zavod“. Opaža se i danas, da mnogi slijepci dolaze u uzgojne zavode posve nevješti, neupućeni, strašljivi, riječju posve zapušteni. S ovakovima je dakako veoma teško, a obuka, kao i ručni rad jako slabo napreduje. Uz to valja znati, da je baš kod sirotinje razmjerno najviše slijepe djece, koji i po cijel dan nijesu doma, pa je slijepče ili samu sebi prepušteno ili imade vrlo hrdjavu njegu. Da se tomu predusretne, nastoje u najnovije vrijeme podići posebna takova zabavišta ili bolje pripravilišta (zabavišta).

Spomenuti asil imao je 12 slijepaca, koje podučava učiteljica. Kako u izvješću vidim, dolazila su i tri liječnika, koja su pitomce badava liječili. Osim ovih 12 bilo je još 6 slijepaca, koji su mjesečnu podporu dobivali i to 4 po 10 for., 1 po 8 for., a 1 slijepac po 6 for.

Uz učiteljicu su u zavodu još tri ženske. Učiteljica dobiva 300 for. na godinu i cijelu obskrbu (stan, jelo, ogrijev, razsvjetu). Jedna ženska pazi takodjer na red i djecu, spravlja rubeninu, čisti djecu i t. d., a dobiva 9 for. mjesečno i hranu, ali bez večere.¹⁾ Za tim je još kuharica sa 9 for. i služkinja sa 8 for. mjesečne plaće uz podpunu obskrbu. Uzdržavanje cijeloga zavoda stajalo je 2927 for. 9 novč. i to za plaće osoblja, za hranu, odijela, rubeninu i popravljivanje kuće. Podpore su iznašale 508 for. za izvanjske slijepce. — Novac za uzdržavanje dobivalo je društvo od raznih občina, štediona, raznih društava, inih zavoda i oblasti. Uz to su i članovi među sobom obvezani na prinose. (Članova je 1887. bilo 5482, koji su uplatili 5851 for. 35 novč.)

Sbirka je učila, ako ne podpuna, a ono za mladi zavod i prema okolnostima prilična. Pokućstvo je u dobru stanju. Postelje su željezne sa mrežama, kakove su već djetee postelje, a posteljina je: slamnjača, strunjača, pokrivač i jastuk. Da se djeca po zimi kod peći ne ofure, to imade svaka peč još

¹⁾ U Beču bo je običaj, da družina ne dobiva večere, ali ima onda veću plaću. —

malo odaljen oklop. U zavodu je i posebna soba za kupanje, u kojoj je nekoliko limenih žbanja.

Uz razne igre i pjesmice uče se djeca i razne stvari, kao n. pr.: nanizati drvene krugljice, za tim staklene gjerdane, propletavati, plesti, šivati (na papiru) i graditi, riječju: Fröbelove igre, kako se mogu naći i u inima zabavištima. Dakako, da je ovdje postupak malo drugačiji, nego kod videćih (gledajućih). Da se „zorna obuka“ osobito njeguje, samo se po sebi razumijeva. Četvrtkom i subotom po podne je prosto, a uz to imadu i glavne praznike (2 mjeseca), nu i kroz to vrijeme naći je djece u zavodu, te se kroz to vrijeme zabavljaju i naučeno opetuju.

Da poštovani čitatelji vide kakov je red, to ga evo donášam.

U ljetu se ustaje u 6½ (mali, slabiji u 7); do 8 je odijevanje, molitva i zajutrak; do 9 zabava u vrtu; od 9—10 obuka, a za tim odmor do 10½ i dobiju kruha s maslacem. Od 10½—11¼ hodanja, kretanja, (prikadne redovne vježbe), od 11¼—12 rad (pletanje, šiv. i t. d.). Od 12—2 sata je objed, pranje i zabava u vrtu; do 2½ obuka; od 2½—3¼ rad; od 3¼—4 sata kretanja. Za tim je južina (kava i žemlja) do 4¼, a onda šetnja u vrtu. U 7 je večera, za tim igra, a u 8 spavanje.

U zimi ustaju u 7, a idu spavati ob 7½ sati. Ostali je red isti.

Mislim, da ne će nit najmanje škoditi, ako ovdje još iztaknem, što djeca jedu. — U jutro dobivaju kavu sa žemljom, pred podne kruh s maslacem, o podne juhu, govedinu s varivom (ili s umakom). Nedeljom dobivaju kakovu pačinjenu juhu i onda pečenku. Za južinu dobivaju kavu, a za večeru nešto friškoga.

2. Ces. kralj. uzgojni zavod.

Ovaj je zavod u osmom predgradju i to kraj gradskih zidina, prama Lerchenfeldu, na otvorenu i zračnu mjestu. Temelj današnjemu zavodu dao je „okružni sirotinjski ravnatelj: Johann Wilhelm Klein“, koga nazivlju „otcem“ uzgoja slijepaca.

Nije mi ovdje, da pobliže govorim o postanku ovoga, kao i o slijedećima zavodima, — jer će o tom biti govora u III.

dijelu moje knjige: Uzgoj slijepaca, — nego mi je u kratko samo to spomenuti, da je „otac“ Klein 1804. god.¹⁾ počeo podučavati jednog slijepca i to takovim uspjehom, da si je veoma brzo stekao mnogo i to odličnih i mogućih prijatelja. God. 1808. dobio je Klein primjerenu podporu, a koncem god. 1816. postao je privatni zavod Kleinov državnim.

Kako rekoh, današnja sgrada leži na priličnu mjestu, a od god. 1829. smješten je u njoj sadašnji zavod. Kuća je odulja jednokatna sgrada, u obliku uglaste podkove, koju okružuje, izuzam s prijeda, prostran vrt. Sve su prostorije dosta zračne i svjetle. U prizemlju se nalaze radionice, stan pomoćnog učitelja, vjeroučiteljev i vratarev, za tim soba kamo se izradjeni predmeti spravljaju, 2 škol. sobe, soba u kojoj je „muzej“, t. j. u kojoj se čuvaju i spravljaju svakovrstne stvari za obuku, nekoliko sobica za djecu, blagovaonica, kupaonica i kuhinja sa smočnicom. U prvom su katu spavaonice, ostale škol. sobe, pisarna, stan ravnateljjev, jednog učitelja, tako zvanog, „štipendiste“ i učiteljičin stan. Ovdje se još nalaze i dvije sobe za bolesnike i to jedna za mužkarce, a druga za ženske. Ako je tko dulje bolestan, odpreme ga u bolnicu. Mnoge sobe imaju predsoblja, gdje su smješteni ormari, u kojima su razna učila. U prvi kat vode stuba sa dviju strana. U dvorištu je crkvice, kamo dolaze i odrasli slijepci iz obiskrbnog zavoda k službi božjoj, a koj se nalazi preko puta.

Starije su postelje u spavaonicama drvene sa slamnjačom, strunjačom, plahtom, dvama jastucima i pokrivačem. Novije su željezne postelje sa perama, preko kojih je strunjača i ostale, prije spomenute stvari. Za grijanje soba jesu peći, sa visokima limenima oklopima. U spavaonicama je i odulji stol za umivanje, a voda se vodovodom dobavlja.

U svakoj je skoro sobi naći sadreni lik „otca“ Kleina, a u 5. razredu je uljenima bojama izradjen lik Kleinov i njegove supruge. Košaračka radionica upotrebljuje se u zimi za gom-baonu, jer je velika, a soba 5. razreda u prvom katu za izpitnu dvoranu. U vrtu se nalazi krugljana i razne tjelovježbene sprave, a razumjeva se i male sjênice. Djevojke imaju svoj

¹⁾ To je bio prvi zavod u Njemačkoj, a drugi na svijetu.

dio vrta, a dječaci opet svoj. Putevi su u vrtu posuti prudjem, široki su do 2 metra, a krajem su položene letve. U vrtu ima raznolika drveća.

Poput inih zavoda svrha je i ovomu: da podade svojim pitomcima ono znanje, što ga podaje pučka, odnosno i građanska škola, ali s osobitim obzirom na to, da ih dovede do samoprivrede. Nu nijesam li zlo upućen, to se sâm zavod jako slabo brine za svoje odpuštene pitomce, jer kao da mu je svrha polučena, ako se je pitomac ovo ili ono naučio, pa nek živi kako znade, ne može li doći u obiskrbni zavod.

Minule škol. godine (koja traje od 15. studena do 15. srpnja) bilo je 42 muž., 22 žen. pitomaca i 7 izvanjskih (eksternista). Po tom dakle nije zavod posvemašnji internat, a niti eksternat, što je posve u redu, o čem će kasnije govora biti. Velika većina internista jest besplatno primljena, pošto zavod imade razne zaklade. Među internistima našao sam i jednog Hrvata (Matena), koj imade stipendij od visoke vlade — Taj će za dvije godine dovršiti nauke, a kako mi je rečeno, uči se dobro, a da je osobito u glasbi vješt. Sad se uči i kefariju. Nu sa žalošću moram ovdje spomenuti, da je svoj materinji jezik posve zaboravio.

Koji su o svom ili tudjem trošku, plaćaju oko 300 for. na godinu, prema tomu, da li je hrana skuplja ili jeftinija, pošto zavod ne pogadja živež unaprijed kod dotičnih osoba, nego plaća po dnevnoj cijeni. Ako je recimo meso jeftinije bilo u godini, biti će i plaća manja. Sgodi li se obratno, biti će i cijena veća. Od svakoga se pitomca zahtijeva i neki stalan broj rublja i odijela.

Slijepci se primaju redovito od 7.—12. godine, nu u izvanrednim sgodama i do 14. god. uz posebnu dozvolu c. kr. namjestništva (ako je dijete u kasnijoj dobi oslijepilo). Ostaju pako u zavodu poprječno 8 godina. To vrijeme može biti kraće ili dulje. Ako si je slijepac dosta naobrazbe i vještine stekao, izpušta se prije, a u obratnom slučaju ostaje dulje. Niti svi slijepci nijesu jednakoga dara, a imade i takovih slučajeva, gdje je dijete u kasnijoj dobi oslijepilo, pa je valjda već polazilo i koj razred pučke škole, to je nešto sasvim naravna, da ovakov pitomac prije dojde do potrebne naobrazbe i ručne vještine.

Odpušteni pitomac dobiva osim podpuna odijela, rublja i obuće, još i sve potrebno orudje ili mu se dadu novci, prema tomu, što je bolje.

Valja bo znati, da ovaj zavod ima raznih zaklada, iz kojih se nagradjuju bolji, marljiviji, čudoredniji, pitomci. Te se nagrade ulože u štedionicu, a knjige se čuvaju u zavodu dok pitomci ne izstupe. Dogodi se, da ovakov mladić dobije 70 i više forinta. Jerbo zavod imade posebne zaklade, to pitomci ne dobivaju nikakvih postotaka od čistog dobitka izradjenih stvari.

Plaća je učiteljskog osoblja slijedeća: Ravnatelj dobiva 1200 for. godišnje plaće, imade pet kvinkvenala po 200 for., kojekakvih doplataka 750 for. (Zulagefunktion 400 fl., Aktiwitätzulage 350 fl.) Osim toga imade stan ili 700 for. stanarine. Vjeroučitelj, koj je ujedno i zamjenik ravnatelj, dobiva 1000 for. godišnje plaće, 5 kvinkvenija po 200 for., stan ili 300 for. stanarine. Istu plaću imadu dva „glavna“ učitelja. Podučiteljica dobiva 600 for. plaće, 150 for. priplatka (Aktiwitätzulage) i 200 for. stanarine. Kvinkvenija ne dobiva, kao ni jedan od ostalih učitelja. Učiteljica ručnoga rada, koja ujedno djevojke nadzire, dobiva mjesečno 18 for. te cijelu obskrbu (stan, podvorbu i hranu). „Pomoćni“ učitelj¹⁾ i „štipendista“²⁾ dobivaju 400 for. plaće i cijelu obskrbu. Osim toga dobiva štipendista za modelovanje napose 150 for. Učitelj gombanja, onda pjevanja i glasoviranja dobiva po 400 for. Učitelj guslanja i citare 300 for., a svaki dalnji učitelj (za frulu, guslanje, glasovir i t. d.) dobiva za svaki sat obuke po 80 novč. plaće, a ima ih priličan broj glasbenika, prem svaki glavni učitelj mora znati bud kakovu glasbu i badava ju učiti, osim onoga, koj uči harmonij i orguljanje. Uz to pohađa zavod liječnik, koj za nagradu dobiva 100 for. dočim zubar ništa ne traži. Plaća mu je zahvala ili priznanje vladino.

¹⁾ Taj je slijep, a bio je pitomac ovoga zavoda. Učitelj je u prvom razredu. Od god. 1811. imade zavod zakladu za takovog slijepca, koj bi se hotio posvetiti učiteljskom stališu. Dalju, najpotrebniju obuku dobiva u zavodu. Nu neprilike imadu takovi, jer im oblast ne dozvoljava praviti izpit ili ga bar ne pripoznaje.

²⁾ To je izpitani učitelj koj se napose pripravlja za uzgojitelja slijepaca.

Prem i svaki sluga mora biti vješt bud kakovu obrtu, da se manje stvari i popravci ne moraju napose plaćati, to imade zavod i posebnog košarača (250 for.) i kefara (300 for., jer više sati radi).

Družina dobiva i to sluge uz odijelo, obuću i obskrbu još i 14 for. mjesečno, dočim služkinje dobivaju uz obskrbu po 12, odnosno 10 for.¹⁾

Kraj toli silnog osoblja, nije ni čudo, da je i trošak velik, koj iznaša za god. 1887/8. u okrugloj svoti do 30.000 for.²⁾ Trošak se namiruje prinosima plaćajućih pitomaca, a ostalo ide iz vlastite zaklade. (Koncem god. 1863. bila je zakladna glavica 196.798 for. 93 novč., dakle već prije 25 godina.) Zavodskom imetku pripada i čist prihod prodanih stvari, koj iznaša 300—400 for. na godinu.

Naukovna je osnova ista, kao i u inim pučkim školama, dakle kao i kod nas, ali s tom razlikom, da se ovdje počima stvarna obuka u 4. razredu, a ne kao kod nas u 3. razredu (zemljopis, povijest, prirodopis, fiziku). Obuka se podjeljuje u 5 razreda.

U prvom razredu uče tako zvani uncijal. Za prvu obuku imadu na dašćicama prilijepljena slova, koja su izrezana pili-com iz tanke orahovine. Za sada uče i mala i velika slova,

¹⁾ Sluge su: vratar, 2 sluge za kuću i ujedno za vrt, 2 pazitelja ili nadziratelja, kuharica, služkinja, 2 djevojke za kućni posao, jedna za rublje rediti, paziteljica ili nadzirateljica, a za tim još jedna djevojka, koja redi sobe. — Dakle cijela četa. —

²⁾ Učiteljsko osoblje	9967 for.
Obskrba	9800 „
Rublje (izvanredni izdatak)	2800 „
Čišćenje rublja	1600 „
Ljekarna	150 „
Razsvjeta	600 „
Ogrijev	1000 „
Posoblje (izvanredni izdatak)	600 „
Glasbene potrebe	600 „
Orudje i materijal	150 „
Pisarna	260 „
Škola (učila, knjižnica)	600 „
Crkva (izvanredan izdatak)	120 „

Ukupno . 27247 for.

nu zapustiti će mala slova, te će rabiti veliki uncijal, što je i sgodnije. Početnicu rabe Entlicherovu. Gore spomenuta slova jesu izbočena, a zato ih i zovem „bočasta, bočasto pismo“, te se ne slažem sa Basaričkovim nazivom: „uzvišeno“. U drugom razredu uči se pismo (iz samih velikih slova), koje se bude naredjenima iglicama, koje ja zovem: „pupčasto“, jer su kao sami pupci. U trećem se razredu uči pravo sljepačko pismo iz samih točaka, koje je izumio Brail, te koje se šilom bude, a ja ga prozvaoh „bockasto“.

Oni pako slijepci, koji bar nešto vide, uče se u 4. razredu tako zvano „Heboldovo“ pismo,¹⁾ koje može čitati, kao prvo i drugo i gledeći čovjek. Braillovo pako pismo može čitati samo onaj, koj je u nj upućen. Treći, četvrti i peti razred imade po dva godišta, a prvi i drugi razred po jedno, te su „pripravna“ škola.

Posve je naravno, da se sva ova pismena dalje redom uče i upotrebljuju.²⁾

Da se tako zvana „zorna“ obuka osobito njeguje, moram takodjer spomenuti, kao i napametno računstvo.

Povijest se nešto drugačije uzima no u našim pučkim školama. Ovdje bo u 4. razredu uzimaju u slikama stari vijek, a u 5. srednji i novi vijek, dakako, da se osobiti obzir uzima na našu monarkiju.

Za čitanje rabe posebne knjige sa bočastim i bockastim pismom, pišu pako sve vrsti izim uncijala. Kod napametnog računanja imade svaki svoje računalo, što je lijepo, ali i znatno skupo. Za zemljopis imadu posebne zemljovide iz papira, gdje je sve izbočeno. Globusi su, kao i još nekoji zemljoviđi izradjeni u reliefu, kako je moći naći i u našim srednjim školama. Za ine struke imade zavod obilje svakojakih stvari i modela. U obće rečeno, cijeli se zavod ugodno dojmlje čovjeka, samo je škoda, da nijesam vidio na izložbi u Prateru (Rotundi) radnje i ovoga zavoda, prem se ne bi imao stiditi uz svoju subraču. Tjelovježba se uči tako, da vježbe na spravama dolaze obično

¹⁾ O svim vrstima ovih pismena biti će govora u drugom dijelu moga dijelca: „Uzgoj slijepaca“, gdje želim i slike priložiti.

²⁾ Sa bockastim (Brail) pismom imade u njemačkom jeziku puno knjiga za slijepce, dapače posebne beletristične novine (Blindenheim).

po ljetu, dočim se u zimi uzimaju više proste i redovne vježbe. Nu zato su ipak i nekoje sprave u košaračkoj radionici (ručne, preča). —

Nekim osobitim veseljem stupio sam u sobu, tako zvanu „muzej.“ Ovdje vidiš svu silu svakojakih stvari iz prvog doba, kada je još „otac“ Klein počeo podučavati. Njegovi prvi izumi su ovdje, kao i sve daljnje sprave, koje spadaju na uzgoj slijepaca. Kad čovjek pogleda prva posebna učila za slijepce, pa ih prisposodbi sa najnovijimi, čovjek se mora čuditi i veseliti toliku napredku. U tom sam muzeju opazio raznih igračaka, a mnogi će se valjda čuditi, ako kažem, da se slijepci mogu igrati ne samo onu loviti zeca, već igru „mlin,“ — tombolu, pa čak i — šah. Sve je to sgodno udešeno za sirote slijepce, koji se mogu i na ovaj način podati i nedužnoj zabavi. Kako duh čovječanstva sve dalje hrli, to ne ćemo ni ovdje stati, nego ćemo zaista godimice sve novijih i sgodnijih stvari imati, koje će i učitelju i učeniku slijepcu olakšati rad, a potonjemu i život. Mora li koj pitomac dulje ostati, jer nije još vješt obrtnik, to ne polazi redovito književnu obuku, već kad i kada u ime opetovanja, a inače se nalazi u radionici. Osim tako zvane književne obuke moraju pitomci polaziti i stručnu obuku. Modelovanje mora svaki učiti, a tako i pjevanje, koje se uči u dva odjela. U prvom se odjelu pjeva jednoglasno, a u drugom već u sboru. Glasbu uči tko koju hoće, prema tomu, kakove su okolnosti pojedinaca. Siromašniji se na primjer ne uči glasovir, osim da ima izvrstan talenat, jer ne može doći do glasovira. — Pitomci slažu i cijeli glasbeni sbor. — Osobito se njeguje: guslanje, glasoviranje, harmonij i orguljanje, citara i frula.¹⁾

Osim svega toga uče se pitomci i to dječaci: kefarstvo, košaračstvo, pletenje sjedala i naslonjala od trstike, prave slamnate prostirače pred vrata. Prije se je učilo još i užarstvo i tokarstvo, no radi slabe prodje zapustilo se je. Djevojke se uče razni ručni rad, a koje iole vide, uče se plesti sa strojem. Kako sam opazio, to pitomci u obće izradjuju jako lijepe i valjane stvari. Nu tužilo mi se je, da se ne izplaćuje ženski

¹⁾ Naš pitomac da je vješt fruli, harmoniki i čini mi se guslama.

ručni rad, pa da je bolje, da se djevojke uče plesti — osim pletenja čarapa — sjedala i naslonjala na stolce, pa onda tako zvane „tepihe“ iz suknenih okrajaka. Prem se djeca uče izradjivati svakojake stvari, bud u ovom ili u onom obrtu, to se ipak nekoje stvari izradjuju u većoj kolikoći, jer imaju veću prodju. Izradjene stvari kupuju javni zavodi, dapače su primorani svoje potreboće namirivati odavle. Cijena je stvarima kao i kod inih obrtnika. Zaliha se spravlja u posebnu prostoriju, pa se i privatnikom prodaje. Takove stvari prodaje vratar, nu neugodno se dojmije čovjeka, kada vidi, da se tu daje pogadjati t. j. da se prvobitna cijena i umanjiti daje.

Manja djeca izradjuju s province razne „Fröbelove“ igre, ako ih nije moći upotrijebiti bud u kojem obrtu.

Nu i obrt si ne izabire svaki sam, nego se gleda i na razne okolnosti, t. j. da li se u pitomčevu zavičaju izplaćuje ovaj ili onaj obrt.

Djecu imućnijih roditelja ne pritjeravaju k obrtu, osim ako to roditelji zatraže. Ovakovi se onda više podučavaju u glasbi.

U cijelom zavodu vlada red i ljubežljivost. Četvrtkom je prije podne mali izpit, te je svakomu dozvoljen pristup. Sedmičnog praznika ne imaju. U odredjenima satovima čitaju im se razna štiva i sastavci iz prikladnih knjiga, a osobito se uzima obzir na narodni život i običaje za veće učenike.

Pošto je dnevni red na svim uzgojnim zavodima po prilici jednak, kao i uvjeti primanja, to ću te dvije točke donijeti kasnije. Ovdje mi je samo to spomenuti, da djeca od zajutraga, pa sve do podne ne dobivaju ništa, što mi se čini odviše za mlado tijelo. Za južinu dobivaju dječaci zemlju po 3 novčića, dočim djevojke dobivaju one po 2 novčića, što mi se takodjer čini nepravednim. Ina hrana je dobra. U jutro bo dobivaju (u 7 sati) kavu sa zemljom, na poldan juhu, govedinu s varivom. Nedeljom i svetcem dobivaju još i kakovu tjesteninu (kolače). Kad je post, onda se postno kuha. — Večerom je varivo, a tri put je u tjednu meso. Ovo se odmah sječkano donese, a družina ga reže prije još, nego li se kuhati metne. Mali jedu sve žlicom, jer su još nespretni za vilicu i nož.

Južinu im dijeli sluga, odnosno služkinja, dočim ostalo

jedu u blagovaonici svi zajedno, bez razlike spola. Sa hranom su zadovoljni, nu dakako da imade i med njima, koji radje jedu ovo jelo, nego ono. Jelo im se dijeli.

Odiijelo je kod svih jednako t. j. jedne vrsti sukna, nu nije posebna vrst uniforme, nego jednostavno građansko odijelo, kao što se to opaža i kod roditelja, koje po više djece imadu, da im daju jednako odijelo. Veći si pitomci snaže odijelo sami, pa i obuću, dočim malima redi družina. Odiijelo spravlja u posebne ormare, koji se nalaze u spavaonicama, a osim toga imadu u posebnima sobama posebne velike priproste ormare sa ladicama na ključ, te svaki pitomac imade svoju ladicu, u koju spravlja svoje stvari, koje bi dobio valjda od kuće ili od drugud. Za zimu, kako sam opazio, nose čizme sa kratkima sarama. Kakove šešire nose, to pravo ne znam, jer sam sve pitomce vidio, a i pomoćnog nčitelja, da hodaju okolo i po vrtu nepokrivene glave, pa bilo sunce ili kiša. Nu čini mi se ipak, da nose crne, nizke, mekane, pustene šešire.

Zavod imade — kao i svi ini — uru, koja glasno bije i cijele ure, poput crkvenih urā t. j. uz svaki četvrt ponavlja cijelu uru.

Mislim, da mi je dužnost spomenuti još nešto. U prvom početku dobio je zavod zakladu za uzgoj slijepaca, čiji roditelji pripadaju vojničkomu stališu. Ovi imaju posebno pravo na tu zakladu, te moraju predati svoju molbu sa priložima na c. kr. zemaljsko vojno zapovjedništvo u Beču (k. k. Landes-General-Commando), ako žele doći u zavod. Djeca pako grčko-iztočne vjere imadu posebno pravo na zakladu Panadijevu, pa se moraju obratiti molbom na predstojništvo grčko-iztočne crkovne občine k sv. Trojstvu u Beču (dem Vorstand der griechisch nicht unirten Kirchengemeinde zur heil. Dreifaltigkeit). Koga ove dvije oblasti preporučē, dužan je zavod uzeti, dakako, ako je udovoljeno i inim zahtjevima zavoda (tjel., dušev. razvitak, neprekoračena doba 10. odnosno 12. godine).

3. Israelitički uzgojni zavod.

Pošto su svi uzgojni zavodi za slijepce u glavnom prilično jednako uredjeni, to ne ću kod svakog pojedinog obširno govoriti, nego samo njegove osobitosti iztaći, u koliko se naime

razlikuje od prije s pomenutog zavoda. Kroz opetovanje dosadio bi čitatelju, a bio bi i ovaj izvještaj predug.

Nije mi ovdje, da pišem cijelu povjest ovoga zavoda, prem je obstanak jako zanimiv i veoma poučan i za naše okolnosti. Israelitički je zavod u Heiligenstadtu, Hohe Warte, kraj Beča (broj 32) u lijepoj kući, koja je s prijeda dvokatna t. j. glavni dio, dočim su dva pokrajna krila jednokatna. Osnivač je zavoda dr. Ludvig August Frankl. Dr. je Frankl uz neumorni rad postigao to, da su se njegovom naumu odazvali: Njegovo Veličanstvo, naš kralj i ini članovi prejasne vladajuće kuće, pa i ini najugledniji ljudi. Sgrada je krasna i na jako lijepu mjestu, a sazidao ju je pravo rekuć Jonas Freiherr v. Königswarter, nu koj nije doživio, da vidi svoje plemenito djelo. Zavod zauzima u svem preko jedne rali prostora. a osnovan je 1870., a posve dovršena je sgrada 1872. Zavod je osnovan prvobitno za 50 slijepaca, nu god. 1886. bilo je 38 mužkaraca, a 28 ženskih, dakle ukupno 66 slijepaca, od kojih su 17 uplatili 3920 for. Među pitomci nalazi se i jedan Hrvat.

Kako je i sgrada velika, to je i puno lijepih prostorija. Zavod ima posebnu izpitnu sobu, nu u njoj imadu mjesta samo gosti, pa je tako uređjena, da se mogu i s lijeva i s desna se nalazeći stupovi razstaviti, te je tako otvoren vidik u jedan i drugi razred. Stvar je veoma jednostavna, ali veoma sgodna.

Kako rekoh, u samoj je sgradi dosta lijepih prostorija. Kao osobita moram spomenuti još, da se prostorije griju vodom (Central-Wasserheizung). U blagovaonici jede i ravnatelj sa obitelji, a kako je kuhinja doli, to se hrana posebnom spravom diže (Aufzug). Zavod imade i svoj vodovod,¹⁾ a iznenadilo me je, da je za kupanje i mala basina, a ne samo žbanje.

Dvorište, odnosno vrt je jako lijep i prostran, a u njem se nalazi ne samo razno voće, kojega plod pitomci jedu, nego imade i više vrsti šumskoga drveća za pouku. Osobito me je razveselio jedan mali kraj u tom vrtu, gdje su naime slijepci sami prekopali i zasijali nešto kukuruze, konoplje i drugih nekih stvari, nu ne s toga, da od toga kakovu osobitu hasnu dobiju, nego da se i praktično upute u takove poljske radnje.

¹⁾ U ovom kraju nije vodovoda, zato je veoma sgodno i lagodno za vodu čak i u drugom katu. Vodu grabi mali motor.

Svrha je zavodu ista, kao i prijašnjemu, no uređenje je njegovo malo drugačije.

Djeca bo se primaju samo sa 8. godinom, pa ostaju po prilici do 20. godine, prema tomu, kakov je duševni razvitak, te napredak u obrtu. Književna je obuka ista, kao i kod naših puč. i gradjanskih škola. Dakle je ovdje odmah niža i viša pučka škola.

Stručni rad je isti, kao i u prije spomenutom zavodu, samo što se ovdje djevojke već sada uče košaračtvo, uz svoj ručni rad. Uz to se uče pitomci priredjivati i drvene zasjenke za prozore (rouleau). Uz raznu glasbu uče se pitomci i udešivati glasovire.

Glede pisma spomenuti mi je, da u prvom razredu uče bočasto (uncijal) i pupčasto pismo, u II. razr. bockasto, a u III. svi bez razlike uče Heboldovo pismo. Uz modelovanje njeguje se i risanje na veoma sgodan i lagan način.¹⁾ Za prvu obuku u čitanju bočastoga pisma imadu glinene vrsti pločice, na kojima su slova izbočena. Osim raznih modela i inih svakojakih učila, opazio sam i nešto posve nova. Zemljovid su naime iz tankog drva izrezani tako, da se svaka zemlja, država ili opet dio svijeta može izvaditi i za se promatrati ili opet složiti, te promatrati cijeli skup. Rijeke su označene voščanim koncem, a gradovi gumbašnicama.

Školska se godina svršava u srpnju, nu početkom rujna moraju već pitomci dolaziti radi blagdana. Izpit se pako obdržaje u svibnju s toga, da imadu priliku doći i takovi prijatelji zavoda, koji su preko ljeta vani na ladanju.

Od čistoga prihoda izradjenih stvari dobivaju 50%, koj se novac ulaže na ime dotičnika u štedionu, nu te novce ne dobiva pitomac sa sobom, nego samo toliko, koliko mu za prvi početak treba. Nu ako oboli ili želi svoj posao razširiti, to mu se pošalje potrebna svota. Izstupi li pitomac, to još dobiva

¹⁾ Imadu oveće zelene, ravne jastuke. Uzorak je na papiru ne naran, nego je pravac izbockan, pa tako slijepac pipa i znade pravac ove ili one crte, krivulje. Kad si koj pravac opipa, imade odeblju bijelu nit, koju mora prema uzorku, položiti u istom pravcu, a da je nit čvršća, to se pribode gumbašnicama. Izradjena slika čini se neupućenu čovjeku, kao da je izšivena, kako su mnogi mislili u izložbi u Rotundi, dok im nijesam protumačio.

uz razno oruđje, odijelo i potrebitu gradju za svoj obrt, a to se namiruje iz posebne zaklade. Inače nije nikakovih nagrada, osim što o svetkovini „Chanuka“ dobivaju kojekakove darove.

Za oduštene se pitomce zavod jako brine. On je s njimi uvijek u savezu, pomaže mu sborom i tvorom. Čim koj pitomac izstupi, to mu se odmah gleda naći kakov prijatelj, odnosno pokrovitelj, a nastoji se osobito, da se takovu obrtniku što više kupaca nadje.

Zavod sam izdaje izvješće svake treće godine, a zadnje je za g. 1884. 1885. 1886. Po njem je bilo: 2 učitelja, a jedan je od ovih ravnatelj, učiteljica ruč. rada, 1 učitelj pjevanja, 2 glasoviranja, od kojih je jedan učio skladbu, a drugi uglašivanje glasovira, 1 za guslanje i 1 za gombanje.

Dva su obrtna učitelja i to jedan za kefarstvo, a drugi za pletenje. Zavod su polazila 3 liječnika i to zavodski (kućni), specijalista za očne bolesti i zubar. Družina je pako: vratar, obični sluga, 2 sobarice, kuharica i služkinja. Za izradjene stvari unišlo je god. 1886. 3300 for. 64 novč., a koncem iste godine imali su pitomci u štedioni 1157 for. 59 novč. Bivši pako pitomci imali su 3121 for. 40 novč. Stvari su nabavljale razne tvornice, vlasnici tramvaja za svoju porabu. Cijeli pako zavod rukovodi ravnatelj sa svojom suprugom, pa je i njima, kao i cijelom osoblju i podupirateljem na čast, što zavod to li krasno napreduje. Spomenuti mi je ovdje još nešta, što je hvale vrijedna. Pitomci bo pod godinom prave izlete, nu ne samo pješice, nego sa željeznicom i parobrodom. —

A sad da vidimo račune koncem god. 1886.

Obskrba pitomaca i osoblja	7954	for.	74	nč.
Udržavanje kuće	1843	„	26	„
Ogrijev	1045	„	24	„
Razsvjeta	363	„	03	„
Pranje i redjenje rublja	1118	„	60	„
Odijelo, obuća za pitomce	804	„	16	„
Školske potrebe	544	„	21	„
Učiteljske ¹⁾ plaće	4343	„	32	„
Družinske plaće	984	„	20	„

¹⁾ Svi učitelji nijesu imali redovitu plaću, nego su nekoji učili uz nagradu,

Izvanredni izdatci	491	for.	93	nč.
Različiti izdatci	476	„	60	„
Društveni troškovi	353	„	02	„
Ukupno	20.322	for.	37	nč.
Čist prihod prodanih stvari	750	for.	10	nč.
Ostaje	19.572	for.	27	nč.

Ova se svota namiruje prinosima raznih članova, postotcima glavnice i sa mogućima darovima. Po tom dakle računu stoji jedan učenik na godinu 486 for. 60 novč. ili na dan 1 for. 4¹/₂ novč. (sama hrana stoji na dan 38 novč.)

4. Škola za slijepce u Purkersdorfu.

Ako i nije Purkersdorf predgradje Beča, ali je ipak lijepo mjestance, udaljeno željeznicom do pol sata, kamo i sami bečani rado hrle, da probave ljetno vrijeme u krasnu bregovitu kraju.

Ovaj je zavod osnovan koncem g. 1873, a osnovatelj mu je dolnjo austrijski zemaljski sabor. Dakako da nije sam sabor sve potrebno dao, nego je bilo i ovdje puno mogućnika, koji su zajedno sa saborom željeli, da se ovaj zavod što prije osnuje. Sad će znati čitatelj, zašto je na sgradi napis: „Dol. austr. zemaljska škola¹⁾ za slijepce“, a po tom će čitatelj i shvatiti, zašto se u zavod pravilno primaju pripadnici dolnjo-austrijski i zašto se ovi tako rekuć posve bezplatno primaju!

U početku je bio ovaj zavod smješten u Ober-Döblingu kraj Beča, nu radi premala prostora moralo se je potražiti sgodno mjesto. Već god. 1879. u svibnju preselio se je ovaj zavod u današnje mjesto.

Sadašnja sgrada bila je prvobitno „dvorac“, nu priredjena je posve sgodno za svrhu, kojoj je namijenjena. Sgrada je dvokatna, velika, odnosno duga sa lijepima sobama i inima

¹⁾ Ne znam zašto rabe naziv „škola“, a ne zavod, jer nije puka škola, već upravo takov zavod, kao što su i svi ostali, ne samo u Beču, nego i po cijeloj Njemačkoj.

prostorijama. Zavod imade i jako lijepi vrt, da si ga ljepšega, boljega, ugodnijega, a i zdravijega zaželjeti ne možeš! Cijela površina zavodskog zemljišta iznaša nešto preko 9000□ hvati (preko 8½ rali, t. j. 8 rali i 1000□ hv.). Okolica, zavod i red, sve ti je ugodno i milo! Prem je zavod uređen za 50 učenika, to ih je ipak ljetos bilo 54 (31 dječ., a 23 djevoj.). Svi su ovi bezplatno primljeni, samo jedan plaća 200 forinti na godinu. A za čudo, saznao sam i ovdje za jednog Hrvata iz Daruvara, koj je bezplatno primljen, jer mu je otac bio pripadnik doljno-austrijski, a po njem i njegov sin.

Prema zaključku zemaljskoga sabora dužno je svako dijete od navršene 6.—14. god. polaziti školu, pa se po tom i slijepci primaju u toj dobi u zavod. Nu oslijepi li tko kasnije, to su mu otvorena vrata, da se što većma posveti kojemu obrtu, pa da može sam za se skrbiti. Pitomci ostaju u zavodu prema potrebi, dok se naime dobro ne izuče koj obrt (po prilici do 18.—20. godine).

Cijeli je zavod uređen po obiteljski, gdje je glava ravnatelj sa svojom suprugom. Odijelo im je jednako, prema godišnjoj dobi. Rublje presvlače najmanje jedan put u tjednu, a posteljina se svaki mjesec presvlači, a i češće, ako treba.

Obuka je ista, kao i u prije spomenutim zavodima, t. j. uređena je kao i ostale (niže) pučke škole, ali sa malo većim obsegom, nego li su naše, dakako, ako su pitomci za veću obuku sposobni. Dijeli se pako u 3 razreda, svaki sa dvogodišnjim tečajem. Učila imade svake vrsti, a što ovdje iztaći moram: da je mnogo učila, koja je uredio marni ravnatelj Entlicher, pa i učitelj Libansky (ovaj osobito za zemljopis).

Za prvu obuku u čitanju imadu daščice, na kojima su slova označena sa gumbašnicama. Ovo je učilo jeftinije, a isto se takav cilj polučiti, kao i s onima drvenima ili glinenima. Za pismeno računstvo imadu posebnu spravu (izum Entlicherov), koja mi se je veoma svidjela.¹⁾ Zemljovidu su izradjeni u reliefu, bilo to sad iz papira ili pako iz sadre.

¹⁾ Poblize tumačenje svih potrebnih sprava biti će u II. dijelu „Uzgoj slijepaca“.

Glasbu, (osobito udešivanje glasovira) kefarstvo, pa i košaračstvo (pletenje) uče se pitomci (i žen. ruč. rad), kao i u prije spomenutima zavodima.

Pitomci dobivaju ponešto za svaku izradjenu stvar, a osim toga dijele im se i novčane nagrade, a kad izstupe, dobivaju sve potrebite stvari, ali ne novca. I kad izstupi koj iz zavoda, to se ipak i nadalje brinu za njega i gledju mu što više olakotiti život, priskrbiv mu što više posla. Čist dohodak za izradjene stvari iznaša 600 for.

Pod godinom prave pitomci i izlete. Školska se godina svršava 15. srpnja, a započimlje 15. studena. Začudilo me je ovdje, što nijesam ni jednoga učenika našao, dočim je u prije spomenutima zavodima bio dostatan broj. Koji je bližnji i koji koga imade, taj se vraća u svoj dom. Nu i takovi najdu utočište, zagovorom ravnateljevim, koji nikoga ne imaju ili su predaleko od kuće. Obično takvog siromaka primi onaj, koj i sam slijepca imade, da se tako zajedno zabave.

Udržavanje zavoda stoji oko 20.000 for.

Ravnatelj dobiva 1200 for., po 200 for. kvinkvenija, onda još 510 for. raznih doplataka (300 for. funkcionalni doplatak, a 210 for. tako zvani (poslovni doplatak) i onda još stan. Učitelj dobiva 1100 for., 6 kvinkvenija po 100 for. i stanarinu 240 for. Podučitelj, ujedno prefekt, cijelu obskrbu i 600 for. plaće. Vjeroučitelj dobiva 300 for. nagrade, jer je župni kapelan. Svaki učitelj glasbe (ima ih 5) dobiva za svaki sat obuke po jedan forint, a oni koji dolaze iz Beča, dobiu i putni trošak. Ovdje moram i to spomenuti, da svi ti učitelji, kao i cijelo osoblje, pa i pitomci imadu posebne polakšice od željezničke uprave. Učiteljica ručnoga rada, koja ujedno i djevojke nadzire, dobiva cijelu obskrbu i 20 for. mjesečno. — Kefarski majstor ujedno nadzire i dječake, a dobiva uz obskrbu i 18 for. mjesečno. Istu plaću imade i košarački majstor, koj je ujedno vratar, te majstor za slamnate i trstene radnje, ali ujedno i kućni sluga. Ravnateljeva supruga dobiva za svoj trud 300 for. nagrade. Kuharica dobiva 17 for., a druge djevojke (služkinja, sobarica, koja ujedno rublje redi, te obična služkinja za kućne poslove) dobivaju po 10 for. mjesečno i dakako obskrbu. Osim toga je još jedan sluga za vrtne radnje uz istu plaću, kao i

djevojke. Hrana je slijedeća: U jutro dobivaju kavu sa žemičkom, a u 10 sati opet jednu žemičku. Objeduju (izim postnih dana) govedsku juhu, govedinu i varivo. Na velike svetke, na imendane Njihovih Veličanstva i na dan osnutka zavoda (8. pros.) dobivaju još i pečenku i čašicu vina. Južina je mali hljebić i voće, ako ga ima. Na dan vjenčanja Prejasnih prijestoljonasljednika (10. svib.) dobivaju posebnu južinu. Za večeru dobivaju govedsku juhu i kakovu tjesteninu ili kakovo mliječno jelo. Srijedom i subotom dobivaju meso. Na pokladne nedjelje dobivaju još uštipke (krapfne), šunke i piva.

Jedno me je i ovdje veoma iznenadilo, a to je, da sam u okrajku zavodskog vrta našao mali vrbik, kog su pitomci zasadili prije godinu dana, pa će zavod imati za nekoliko godina sam dobru gradju za košaračtvo. Stvar je to korisna, a i vrijedna, da se nasljeduje, gdje je samo moguće.

Od poznatih mi dnevnih redova najbolje mi se sviđa onaj u purkersdorfskoj „školi za slijepce,“ pa je taj i najprikladniji za naše potrebe. Kako sam prije rekao, ondje su tri razreda, ali sa šest odjela te je tako za svaki razred po jedan učitelj.

Pjevanje, kao i gombanje dijeli se obično u dva odjela. U I. su početnici, a u II. su već vještiji.

Pod tehnologijom razumjeva se obuka, kojom se uči poznati razno obrtno orudje i sprave, kao i njihovu uporabu. Ovo je tek noviji predmet obuke u zavodima za slijepce, pa nije čudo, što se u obće slabo njeguje, prem je ta obuka veoma korisna i sгодna što većma razširiti krug slijepčeve spoznaje.

Dnevn i red.

Dani	Doba		Razred	Prije podne			Poslije podne						7-7 1/2	7 1/2-8 1/2							
	6 do 7	7 do 8		8-9	9-10	10 do 11	11-12	12-1	1-3	3-4	4-5	5 do 6			6-7						
Ponedjeljak			I. II. III.	Račun " " " "	Vjeron. Jezikosl. Čitanje	Glasbena obuka i odmor		Pisanje Vjeronauk Čitanje Skladba Čitanje Vjeronauk	Objed i međusobno obćenje.		Ručni rad, glasbena obuka i glash. vježbe.		Pjevanje Gombanje I. odjela Ručni rad i glasbene vježbe Kao i prije Pjevanje Gombanje I. Gombanje II. Kupanje	Južina i odmor	Glasba i ručni rad		Čitanje ¹⁾ Opetova. Opetova. Čitanje ¹⁾ Čitanje ¹⁾ Prirodosl. Opetova. Geometr. Čitanje ¹⁾ Tehnolog. Opetova. Čitanje ¹⁾	Glasbene vježbe i opetovanje školske obuke.	Medjusobno obćenje, večernja molitva, spavanje.		
Utorak			I. II. III.	Zor.obuka " " Zemljopis	Jezikosl. Pisanje " "																
Srijeda			I. II. III.	Jeziko-slovje Račun	Pisanje Sastavci																
Četvrtak			I. II. III.	Račun Jezikosl.	Vježbe u pamtanju Prirodop.																
Petak			I. II. III.	Jeziko-slovje Račun	Pisanje Čitanje (Brailly)																
Subota			I. II. III.	Račun Zemljopis	Zorna obuka Pisanje																
Nedjelja				Ekskurzije	Ekshorte	Služba božja															Pohađanje i odmor.

*) Naime: čita im se iz raznih knjiga.

U glavnom su svi dnevni redovi u svim zavodima jednaki, jer svaki gleda, da literarna obuka bude prije podne, a strukovna po podne, dočim je glasbena obuka i prije i poslije podne. Ovdje moram ali još i to spomenuti, da u c. kr. zavodu imadu četvrtkom javni izpit, na koj svatko može doći. Doba spavanja nije u nikojem zavodu određena preko 9½ sati, a ne moraju se nigdje ustati prije 6 sati.

5. Obskrbni zavod za slijepce.

Ovaj se obskrbni zavod nalazi u VIII. bečkom kotaru, u Josefstädterstrasse 62., gdje je ulaz, a proteže se (pošto je na uglu) i u Blindengasse, baš naproti c. kr. uzgojnom zavodu za slijepce. Ovaj je zavod osnovan 1839. Osnivač je njegov prije već spomenuti J. W. Klein. Kako se je brinuo za obuku slijepaca, opazio je, da nije dosta da slijepci samo šta nauče, nego da valja za nje i dalje skrbiti. Njegovim dakle nastojanjem podigao se ovaj zavod, a danas stoji pod pokroviteljstvom Njegove Visosti, prijestolonasljednika. Zavodom upravlja posebno društvo, odnosno odbor istoga društva. Svrha je zavodu obskrbiti i zabaviti slijepce, pa se stoga primaju u ovaj zavod i takovi, koji nijesu moguće kakov obrt izučili, ali se onda ovdje uče.

Sgrada je velika i rekao bi dosta prostrana, sa svima potrebnima prostorijama. Pošto nije sgrada za današnju svrhu napose sazidana, to nije ni čudo, da u ženskom odjelu imade kojekakvih zakutaka i krivudastih, niskih, hodnika, koji za sjegurno jako otežčavaju međusobno obćenje. Mužkarci su sasvim odijeljeni od ženskih.

U zavodu ostaje kako dugo tko hoće, pa ma i do smrti. Koncem godine 1887. bilo je u zavodu 40 mužkaraca, a 47 ženskinja. Nekoji su se od ovih uzdržavali o svojem trošku drugi o društvenom trošku, odnosno na teret kakove zaklade.

Slijepci su tako rekuć posve slobodni, te nijesu vezani uvijek i uvijek raditi, nego mogu prema volji ili si što svirati ili pako šetati. Obrtne su radnje slijedeće:

1. Bačvarstvo, a prave jednostavne žbanje, brente i

slično. Posao se ne izplaćuje, jer je prihod 1887. bio 32 f. 30 novč., a izdatak 57 f. 92 novč.

2. Košaračtvo, koje se izplaćuje, a prave jako lijepe i umjetne stvari.

3. Kefarstvo se takodjer dobro izplaćuje, a rade lijepe i skupe stvari.

4. Pletenje slamom nije se izplatilo.

5. Izradjivanje stolnjaka iz drvenih žica (Tischdecken aus Holzdraht) izplatilo se je takodjer, ali nije velike prodje. Prihod je označen sa 5 for. 70 n., a potrošak sa 30 novčića.

6. Pletenje prostirača iz suknenih okrajaka nije se takodjer izplatilo.

7. Pletenje sa trsteninom nije se baš osobito izplatilo.

8. Postolarstvo se je izplatilo, a moram ovdje spomenuti, da se je izim radnje za domaću potrebu izradilo još 24 para cipela za one osobe, kojima se na previšnjem dvoru peru noge ob uskršu.

9. Ženski ručni posao takodjer se izplatio.

U ostalom, cijeli račun iznaša koncem god. 1887. 1596 for. 79 novč. dobitka. Najvećma se tjera kefarstvo, pa košaračtvo. Proizvedene radnje nabavljale su se najviše za c. kr. dvorske urede. Nekoji obćinski uredi i vlasnici tramvaja nabavljali su slamnate prostirače.

Od čistoga prihoda ne dobivaju obskrbnici ništa, nu zato dobivaju bolji po 9 for. svake četvrt godine za nagradu iz posebne zaklade.

Osim nadzornika, računovodje, zavodskog liječnika, vjeroučitelja, 4 glasbena učitelja, učitelja pjevanja te majstora, koj se razumije u sve one obrte, koji se nutri izvadjaju, imade zavod još vrataru, dva vodje za mužkarce, a dvije za ženske, kućnog stolara, slugu, kuharicu i 4 služkinje. Ovi su dobili 1887. 4489 for. 30½ novč. Uzdržavanje zavoda stoji godimice oko 50.000 for., koje se namiruje raznimi prihodi (54.161 for. 30½ novč.). Samo pako društvo raspolaže glavnicom preko 300.000 for., dočim vrijednosti ima za sigurno preko pol, ako ne i do cijelog milijuna forinti.

Za ista je to danas velika imovina, a stekla se je darovima, prinosima i zapiscima! Među darovateljima nalaze se mnogi članovi naše prejasne vladajuće kuće, ali je naći i iz tuđih vladajućih kuća. I danas društvo sabire prinose i darove sa sviju strana! Osim novaca daju zavodu i voća, cigara i pive, koje se dijeli.

I u ovom sam zavodu našao dva Hrvata i to jednog zagrebčana (Krvak), za kog plaća grad Zagreb godimice 105 fr., te jednog iz bivše krajine, iz Galović sela (Jaklin) za kog plaća vojnička zaklada za slijepce i to 136 for. 50 novč. Prvi je u zavodu od god. 1859., a drugi od 1854. Obojica znadu još hrvatski i to onaj prvi bolje, no drugi.

Spomenuti mi je još ovdje, da društvo daje podporu i izvanjskim slijepcem.

Obskrbnici polaze k službi božjoj u kapelicu c. k. uzgojnog zavoda, te imaju posebna svoja mjesta. — Svakih 14 dana davaju u zavodu koncerat, a ulaz je slobodan svakomu. Imade ovdje i vrstnih glasbenika, a osobito me je iznenadila jedna pjevačica svojim lijepim i ugodnim glasom, kao i jedan guslač, koj je gudio nepoznati mi komad, al tako mило i čustveno, da nijesam znao bi li se veselio tako krasnom napredku ili se žalostio nad nesrećom njihovom!

Kao u ostalima, tako je i u ovom zavodu red i čistoća, da je milota gledati, prem je u njem, tako rekuć, svake dobe ljudi.

Na koncu mi je i to reći, da su me svagdje najljubeznije primili i u svem mi na ruku išli sa najvećom pripravnosću, na čemu se lijepo zahvaljujem svim učiteljskim odborom ovdje opisanih zavoda, a najpače učiteljskomu sboru c. kr. uzgojnoga zavoda na veliku trudu, što je uložio, ne žaleć ni truda ni vremena, a da ne bi udovoljio mojim molbama.

II. NAŠE POTREBE.

Ob osnutku zavoda za naše slijepce.

Imamo li slijepaca?

Po statističkom izkazu od g. 1880., bilo je 2.688 slijepaca, što čini na 10.000 žitelja 14·20%. Taj je broj samo za Hrvatsku i Slavoniju, pa svakog domorodca mora tuga obuzeti, ako si pomisli, da nas jedini Finci u Evropi postotkom nadmašuju. Godine 1869. po Pablaseku¹⁾ došao je kod nas, bez bivše vojničke krajine i riječkog okoliša, na 661 žitelja po jedan slijepac, pa smo po tom računu bili na četvrtom mjestu.²⁾ Za riječki okoliš odpalo je na 1117 žitelja, a na bivšu vojnu krajinu na 1948 žitelja, a na Dalmaciju na 1027 žitelja po jedan slijepac. Od god. 1859.³⁾ pa do 1880. skočili smo na drugo mjesto! Žalostno je i još žalostnije, ako pomislimo, da za ove sirote nijesmo još ništa učinili! Istina je, da si je društvo za naobrazbu gluhonijemih postavilo i zadatak, da će „po mogućnosti“ skrbiti i za slijepce (§. 2.), no tu je onako, kao nešto uzgrednoga spomenuto. Kraj rastućega broja tih nesretnika morala bi im se pružiti i veća i izdašnija pomoć.

Žao mi je, što nije znati u našem statističkom izvješću za uzroke tolikom broju slijepaca! Moja bi vruća želja bila, da bi se kod budućeg popisa i na to obazrelo, a zašto, to ću odmah reći.

¹⁾ Die Blinden-Bildungsanstalten, deren Bau, Einrichtung und Thätigkeit. Wien 1876.

²⁾ Prvi Finci, drugi Islandčani, a treći Norvežani.

³⁾ God. 1869. bilo je sa bivšom vojnom krajinom 1565 slijepaca, kako Matković navadja u svojoj spomenici za svjetsku izložbu u Beču 1873. — Dalmacija imade na 10.000 žitelja 11·2% slijepaca.

Kako nam je pomoći slijepcem?

Kako nam se je broj slijepaca od god. 1869.—1880. po prilici za dvije trećine povećao, biti će nam prva dužnost saznati uzroke toj nesreći. Da pako možemo saznati te uzroke, biti će nam prvi naš statistički ured, — kod budućeg popisa, — koj će nam ih moći iznijeti na vidjelo.¹⁾

Kao što se kod svakog bolesnika gleda ukloniti uzrok bolesti, tako i nam mora prva briga biti, da zajedničkim silama nastojimo uzroke sljepoće, ako ne posve odstraniti ili ukloniti, a ono bar umanjiti. Ne bi to bio posao samo države, nego i svakog pravog rodoljuba! Kad se budu saznali uzroci, bit će ljudi, koji će nas rado upoznati i sa uztucima, te sve veće naše bijede i nevolje.²⁾

To bi bila briga za takove, koji još nijesu slijepi, a sad da čujemo, kako nam je pomoći samim slijepcem.

¹⁾ Vidi nešto o tom: Bek, Uzgoj slijepaca, I. dio, str. 10. Uzroci sljepoće i uztuk joj. —

²⁾ Neće škoditi, ako ovdje već sada upozorim naš statistički ured na nekoja pitanja glede slijepaca — za buduću popis —, kako ih nalazim u Pablasekovoju knjizi: Die fürsorge für die Blinden . . . str. 313. Tiskanice bi se mogle posebne prirediti, a imale bi sljedeća pitanja:

1. Ime i prezime slijepca.
2. Zakonito ili nezakonito dijete.
3. Rodno mjesto i pripadnost.
4. Vjera, doba i mater. jezik.
5. Ime, doba, stališ ili zanimanje a) očevo, b) majčino.
6. Tjelesni i duševni razvitak, te čudorednost a) očev, b) majčin, c) slijepčev.
7. Da li su si roditelji rodjaci po krvi.
8. Broj i stanje (Zustand) ostale im ukupne djece.
9. Kakov je stan i odhranjenje, njega, te kakova je okolica slijepčeva.
10. Kada je i kako je prebolio koze ili se cijepio.
11. Kada je, zašto i kako je oslijepio, te koji je stupanj sljepoće.
12. Dade li se sljepoća izlječiti ili ne.
13. Kako je razvijeno oko s vana.
14. Kakav je uzgoj i obuka slijepčeva doma i u školi.
15. Imali talenat i čemu se posvetio. (Vorwiegendes Talent und Wahl der Berufsbildung.)
16. Zanimanje i stališ odraslog slijepca.
17. Imućnost roditelja ili slijepca i način njegove obskrbe.
18. Opazke.

Da su svi ljudi stvorovi božji, te da se je za sve jednako brinuti, ne će mi nitko prigovoriti. Nitko si ne želi sam zlo, pa tako zaista ni jedan se slijepac ne veseli svojoj teškoći. Kako nam je dužnost slabije, nevoljnije po mogućnosti pomoći, tako nam je brinuti se i za slijepce, jer i oni mogu biti valjani i sbrbni ljudi.

Prva je pomoć siromaku slijepcu: domaći valjani uzgoj. Nu ne takov, gdje se slijepac samo sažaljuje i sve mu se gotovo podaje, pa tako postane kržljiv, nespretan i za svaki posao nesposoban. Valja ga uzgajati kao i drugu djecu, makar se i veći trud od roditelja traži, al će biti i veći uspjeh, koj će razveseliti ne samo slijepca, nego i same roditelje. Da si takovi roditelji stvore sliku pravoga uzgoja, preporučio bi im svoju već spomenutu knjigu: „Uzgoj slijepaca I. dio,“¹⁾ gdje će naći sve ono, što im treba znati.

Iza domaćeg uzgoja odmah je pučka škola, koja takodjer može dati slijepcu lijepu pomoć, da ga naime po „mogućnosti“ dovede do što većeg stupnja naobrazbe. Za školu dorasao slijepac neka bi ju polazio čim više moguće, jer se i u školi može, ma i ne vidi, što šta naučiti. Poteškoća je u tom ta, što je slijepcu, osobito ako je s daljega, otežčan polazak škole, za tim se učitelj i uz najbolju volju ne može s njime toliko baviti, da ne bi moguće radi jednoga sa cijelim razredom zaostao. Ali mi je priznati i to, da je za sigurno malo učitelja, koji bi se valjano razumjeli u uzgoj, odnosno u obuku slijepaca. Na prvu ruku dobro će im doći moja prije spomenuta knjižica, a u koliko bi još šta hotjeli znati, dati ću rado, sa najvećom pripravnosću svaki naputak, što će biti potrebno sve dotle, dok ne ugleda svjetlo i drugi dio moje knjige, t. j. gdje će se razpravljati o posebnoj obuci.

U pučkoj će školi slijepac ma i slušanjem bar nešto naučiti, česa inače ne bi znao, da ga nije ondje.

U školi se pučkoj može naučiti bez ikakovog napora i bez ikakovih sprava nešto iz vjeronauka t. j. upoznati se sa temeljem vjere, za tim se može naučiti valjano i pravilno izražavati

¹⁾ Stoji 30 novč., a čisti je prihod namijenjen gradnji uzgojnog zavoda za naše slijepce.

svoje misli¹⁾; uvježbati se u napametno računstvo; može si mnogo toga zapamtiti iz zemljopisa, po gotovo povijesti, a za tim iz prirodnopisa, fizike, geometrije i gospodarstva. Pjevati će moći kao i druga djeca, a mogao bi se uputiti ponešto i u tjelovježbu. Ako ga i nije pučka škola usposobila kao inu djecu, a ono mu je ipak znatno više duševnoga svjetla dala, što je uvijek bolje, nego li ništa.

Kad sam već kod te točke, ne mogu nešto prešutjeti. Da će se pučki učitelji otimati tomu radu, toga se nit najmanje ne bojim, jerbo poznam hrv. puč. učiteljstvo, nu mislim na nešto drugo, a to je, da se ne bi i kod nas pojavili ljudi, koji bi hotjeli svu obuku slijepaca strpati u pučku školu. Nu da to ne može biti, želim dokazati.

Obuka ne smije biti samo teoretična, nego i praktična, a kako sam prije rekao, da si slijepci stiču znanje u puč. školi samo slušanjem, to je po nje obuka u puč. školi teoretična. Da li pako valja samo teoretična obuka, prosudit će i najslabiji poznavalac puč. škole, da takova obuka, ako ne već ništa, a ono jako malo valja. Drugo je opet to, da ni u jednoj puč. školi nebi bilo toliko slijepaca, da bi se na nje mogao i smio poseban obzir uzeti, a da ne bi zaostajala obuka sa videćom djecom, koja bi se onda u tom zaostajanju i posve zapustila t. j. odnemarila bi posve lako obuku, pa imamo onda dva zla. Treći je razlog proti tomu opet taj, da je kod nas s uzgojem slijepaca jako rdjavo, pa tako mnogi i mnogi slijepac ne ima četvrtinu onih pojmove, onolikog duševnog razvitka, koliko puč. škola smije tražiti i od najslabijeg svog videćeg početnika. Da je onda s takovim djetetom teško postupati, mora svatko dopustiti.

Nadalje moram spomenuti još veoma znamenit razlog, da nijesmo naime cilj postigli, ako smo ga i bog zna kako i što ne sve lijepa naučili iz tako zvane literarne struke, a nijesmo ga doveli do što veće samostalnosti. Da ga pako možemo dovesti do samostalnosti, to nam ga treba poučiti i u kakovu zgodnu obrtu, a to se ne može nikako od pučke škole zahtijevati.

¹⁾ Upozoriti mi je, da kod manjkavog ili nikakvog domaćeg uzgoja mnoge glasove ne mogu valjano izreći.

Po tom dakle sama puč. škola nije dovoljna, nego treba još nešto potpunijega, a što je to, biti će i o tom govora.

I slijepac želi biti samostalan, biti svoj, pa ma i teži život sprovodio, biti će veseliji i napredniji. Koja nam hasna od toga, ako uzgojimo takova čovjeka, koj kraj sveg duševnog kapitala mora ipak živjeti od milosti, izim, da su mu roditelji ostavili velik imetak! Za to i jest glavna zadaća u uzgoju slijepaca, da ih dovedemo do samostalnosti, samoradinosti, da tako ne padnu, na ničiji teret, pa da tako i što manje misle na svoju bijedu.

Ili recimo, što će biti s onim, koj je oslijepio, kad je dovršio puč. školu, a sirota je? Da ide prositi? O tudjoj milosti živjeti? Ili ćemo ga dati takovu obrtniku u nauk, koj ni pojma ne ima, kako valja postupati sa slijepcem? Zar ne bi bilo bolje onu milostinju odmah bolje upotrebiti, kako će i za davaoca i za primatelja biti bolje i korisnije, pa za tu svrhu osnovati odmah prikladan zavod, u kom će naći i dobiti sve ono, što mu treba do samostalnosti!

Ne ću reći, da puč. učitelj ne može slijepca podučiti i u kakovu ručnu radu. On ga može, ali će raditi više izvan školskoga vremena, nego li u samoj školi, a ja veoma dvojim, da će ga ikoj tako daleko dotjerati, da će si moći, izuzam valjda glasbom¹⁾, priskrbiti potreban kruh.

Ako su u zavodima i posebni majstori, to su ovi ipak uvijek pod pazkom takovih ljudi, koju su stručnjaci u uzgoju, obuci slijepaca.

Da dakle postanu slijepci što valjaniji, korisniji, samostalniji ljudi, treba im osim domaćeg uzgoja i moguće obuke u pučkoj školi još i poseban zavod, koga ćemo okrstiti: uzgojni zavod za slijepce ili ako je komu počudnije: sljepački zavod ili škola za slijepce²⁾.

Držeć se one: „Bolje išta, nego ništa“, preporučio bi ipak, da se po mogućnosti i u puč. školu uzimaju slijepci, a po gotovo sada, gdje još ne imamo zavoda za nje. Pa kad budemo i imali zavod, ne će nit najmanje škoditi, ako oni, koji ne budu mogli

¹⁾ Ovim bi ali načinom lako mogao pasti u zločesto društvo, pa se i sam pokvariti.

²⁾ Samo ne „sljeparski“ zavod, jer se nutri ništa ne sljepari.

doći u taj zavod, bar nešto nauče u pučkoj školi. Ako i dodju u zavod, to će imati bar neko predznanje.

Uzgojni zavod za slijepce.

Poštovani čitatelj mogao je opaziti, kad je bilo govora o bečkim zavodima, da se ovi razlikuju t. j. da se dijele u dvoje i to u „pripravnu“ školu, ili pripravni zavod. (Vidi: Asyl za slijepu djecu) i onda u „pravi“ zavod. K ovima se pridružuje poseban zavod i to „obskrbni“ zavod za slijepce.

Pripravnu je zavodu svrha, da slijepce što prije usposobi ili što bolje pripravi za pravi zavod. Uči se pako u njem: nešto iz vjeronauka, prvi početci elementarne obuke, vježbanje u govoru i pamćenju, kao i u vježbanju osjetila, poznavanje pojedinih prirodnina i rukotvorina, poznavanje okolice i životnih potrebstina, nešto gombanje i laki ručni rad, kao i pjevanje, da se pazi i na čudorednost, te pristojnost. Pripravna obuka traje obično dvije godine. Negdje nijesu pripravni zavodi za se, nego su spojeni sa pravim zavodom tako, da je prva i druga godina „pripravna škola,“ a dalje prava škola. Gdje su za se uređeni pripravni zavodi, kao onaj u donjem Döblingu, ostaju slijepci obično tri godine, a i dulje može ostati, ako se nije nadati kakovu napredku. Pitat će se mnogi, da čemu te pripravne škole.

Prije sam već rekao, da je sa uzgojem naših slijepaca jako rdjavo, nu nije to samo kod nas, nego i drugdje. Često se s toga događa, da mnogi slijepac ne samo, da nije za nikakov posao, jer su mu preslabe i prenježne ruke, noge, pa i cijelo tijelo uz to ne zna ni valjano govoriti. Dakako, da se takov mora prije tek pripravljeti t. j., nastojati je te sve mane odstraniti. Nije ta pripravna škola odijeljena, ne, nego je spojena s ostalimi razredi. Pripravni pako zavod može biti ali odijeljen ili spojen za glavnim zavodom, prema tomu, kakove su okolnosti. Oboje ali skupa sačinjava ipak jednu cijelost. Razlika je između pripravne škole i pripravnog zavoda jedina ta, što se po prvom smislu smatra prvi, odnosno i drugi razred „uzgojnoga“ zavoda, dočim se po drugom razumjeva, da je

tu posebna sgrada, sa posebnim svojim uredjenjem, kako je to u spomenutom „asilu“ za malu slijepu djecu, pa ma i jedna uprava bila sa glavnim zavodom, odnosno sa pravom školom.

Da li bi mi dakle uredili pripravan zavod ili pripravnu školu?

Pošto je to kod nas tek nova stvar, ne ćemo moći misliti na poseban još zavod, jer daj Bože da i glavni zavod što prije podignemo. Osnutak pripravnog zavoda ostavit ćemo za bolja vremena, a zadovoljit ćemo se sa pripravnom školom.¹⁾ S tog razloga i ne ću spominjat u dojučem članku pripravnu školu na pose, nego ću pod imenom „uzgojni“ zavod smatrati i pripravnu i glavnu školu.

Da nam je uzgojni zavod potreban, dokazao sam nešto prije, govoreć naime, kako nam je pomoći slijepcem. Nu glavno je pitanje ovdje: Tko će osnovati i urediti uzgojni zavod?

Da čujemo prije, što veli Pablasek²⁾: „Die Fürsorge für den Volksschulunterricht gehört aber grundsätzlich zu den Pflichten des Landes gegen alle Landeskinder, also auch gegen die Blinden. Wenn ein Herzog Albert von Sachsen-Teschen, ein und das andere Glied unseres durchlauchtigsten Kaiserhauses, ein Georg Schredt, die Freiherren von Schey und Königswarter und hundert andere hochherzige Männer und Frauen durch ihre Munificenz die Bildung der Blinden hier und da im Staate oder Lande gefördert haben, so haben sie freiwillige Acte der Grossmuth und Menschenliebe an ihnen geübt; der Staat oder das Land aber haben hier nicht Acte der Grössmuth zu üben, sondern Pflichten zu erfüllen, denen sie sich nicht entziehen dürfen“.

Po našem školskom zakonu dužna su sva, za školu sposobna djeca, polaziti školu, drugčije rečeno: svako se dijete mora naobraziti. Tko će pako reći, da slijepac nije sposoban za školu? Zar ne on ne može isto tako naučiti mnoge stvari, kao i videći? Da-

¹⁾ „Diese enge Verbindung der Vorschule mit der Hauptanstalt ist namentlich in jenen Ländern angezeigt, in denen noch gar keine Blindenanstalt besteht, . . . “ veli Pablasek u svojoj knjizi: Die Blinden-Bildungsanstalten str. 19.

²⁾ U istom djelu str. 23.

nas se nastoji da se i zapuštena djeca naobraze, pa kako bi onda mogla recimo država ili zemlja sama zapuštati darovitu djecu, kakova se i medju slijepci nalaze?

Kod nas bi dakle morala sama visoka vlada, odnosno sabor, uzeti brigu bar za osnutak uzgojnoga zavoda za slijepce, kako je to učinio i doljno-austrijski zemaljski sabor, osnovav takav zavod u Purkersdorfu. Neću time reći, da nitko drugi ne ima prava ili ne bi smio pomoći k osnutku zavoda. Svi i svaki po svojim silama morao bi nešto učiniti. Imućniji bi dali novaca, od kojih bi se uredila temeljna glavnica, kad bi se visoka vlada naime pobrinula bar za sgradu. Pojedina bi društva davala zabave u korist osnutka, odnosno uredjenja zavoda za slijepce. Ini ljudi, osobito trgovci pa obrtnici, mogli bi davati potrebna učila.¹⁾ Svečari bi mogli prigodom svojih svetkovina za vječnu uspomenu darovati bud štogod za zavod. Čovjekoljubi u svojim oporukama mogli bi misliti i na sirote slijepce i t. d., pa bi na taj način svaki nešto doprineo. — Od puno ljudi bilo bi i puno darova. — Vodja bi nam bio naš sabor, a mi svi njegovi nasljedovatelji. Ne mislim ali, da bi se vlada riješila svake daljnje brige, kad bi se zavod sazidao. Ne, ona bi se kao vlastnica i nadalje svake godine morala brinuti za što veći napredak, pa makar taj zavod predala i u upravu posebnog odbora.

Ne bi li se moglo odmah doći do nove sgrade, mogla bi se kakova valjana iznajmiti, jer se s province može zadovoljiti i sa manjom sgradom, pošto se svagdje počima sa malo djece, a po tom i sa manje troška, što bi i za nas valjalo, kako ću kasnije dokazati.

Drugo bi nam pitanje bilo:

Gdje bi sagradili zavod?

Da zavod mora biti na čistu, otvorenu, zdravu mjestu, tomu nitko živ prigovoriti ne će. Valja ali i to znati, da mora biti i na

¹⁾ Naime tako, da bi dali odrezaka raznih lataka (svile, platna, pumučnine, sukna), za tim odrezaka svakovrstnih koža, raznovrstnog sjemenja, stakla i staklenih posuda, kamenine, željeznine, drvenine i t. d. Raznih modela kojekakvih aparata ili sgrada, pokućstva, životinja i t. d. Svakovrstne prirodne, rukotvorine i t. d. i t. d. — Svaki po malo neka dađe, pa će se sabrati lijepa sбирка svakojakih učila!

takovu mjestu, gdje će biti što više moguće pristupan obćinstvu, da se ovo s njim što bolje upozna, zavoli, te da ga tako što više podupirati uzmogne. Nadalje ni svi potrebni učitelji ne će se moći smjestiti u zavod, a čim ovima bude dalje, a po tom teže dolaziti u zavod, tim će se morati i veća nagrada dati. Mislim pako ovdje naročito strukovne učitelje, pa i glashbene, kad se zavod razširi, poveća.

Da se zavod osnuje u Zagrebu, svatko će dopustiti, da je to najsgodnije mjesto, jer kraj većeg grada, naći će se i veći napredak zavodu. U ostalom valja znati, da je i slijepcem pregledavati razne sбирke, slušati glashbene, umjetničke produkcije, a toga uvijek više imade u Zagrebu, no u kojem drugom našem gradu.

Prije sam uvijek mislio na Josipovac, da bi se naime ondje podigao zavod, a to bi bilo i najsgodnije mjesto, jer je visoka vlada sama razpolagala onim zemljištem, na čistu je, zdravu mjestu, a veoma sgodno i za posjet obćinstvu. Nu kako je Josipovac razprodan, ogledat nam je kakovo drugo mjesto. Prama savskoj nizini mislim nebi najsgodnije mjesto bilo, jer se grad onamo širi, pa bi se lako dogodilo, da bi se zavod na jednom našao u krugu raznih kuća, a tim bi došao u nezdravije mjesto. Moguće da bi se ipak što na Josipovcu ili moguće u Tuškancu našlo, a uvjeren sam, da bi i grad Zagreb drage volje bezplatno ustupio potrebno zemljište. Ako ne tamo, a ono bi se valjda moglo šta naći gdje na Pantovčaku, Omroku, kod Ksavera ili gdje oko Mirogoja ili sv. Duha. Žao mi je, što ne znam gdje posjeduje zemlja ili grad kakovo zemljište, te kako će biti uredjena „tramvajska“ mreža, jer su ovo veoma znamenite dvije točke, da bi onda konkretan predlog staviti mogao. Nudje li se gdje sgodno mjesto, a zemljište je vlastnost zemlje ili grada, tu je stvar kao na pol gotova, jer ostanu oni novci, koji bi se inače potrošili za nabavu zemljišta. Glede tramvaja nam je pako znati zato, što bi to bilo najprikladnije obćilo za one učitelje, koji bi morali u zavod na sat, dva polaziti, da time ne gube odviše vremena, da ih se ne mora nagrađivati za izgubljeno im vrijeme, koje ali ne bi nikakove koristi donijelo za sam zavod.

Nadje li se takovo mjesto, gdje bi se vodovodom dobivala voda, a plinovodom plin, to ne bi trebovao zavod imati sam svoj vodovod, a ni posebnu kakovu razsvjetu, koje bi sve skuplje došlo, no da je već gotov vodovod i plinovod. Kako će ali zemljište

samo najviše odlučivati, da li će se naime za badava dobiti ili moguće jeftino kupiti, to će se ostalo morati prema tomu urediti.

Moglo bi se dogoditi, da bi tko rekao: „Purkersdorf je udaljen od Beča, pa ipak velite, da ondje lijepo napreduje zavod“. Jest on je udaljen, nu zato je ipak bolje spojen s Bečom nego li Podsused sa Zagrebom, a to s toga, što ondašnji vlakovi svaka pol sata dolaze i odlaze, pa s toga ondje gubi vanjski učitelj najviše jedan sat, a pitam koliko bi gubio jedan zagrebečan, kad bi morao u Podsused kroz koj ipak prolaze dvije željeznice (južna i zagorska)? Dalje valja znati, da je tako rekuć najotmenijih bečana jako puno i u samom mjestu, ako ne cijelu godinu, a ono bar kroz ljetu u silnima ljetkovecima. Uz to stoji put simo i tamo 40 novč., a što je glavno, da se mogu uz veoma obaljenu cijenu voziti ne samo vanjski učirelji, nego i svi zavodski službenici od najvišega do najnižega, pa i sami pitomci, ako im uztreba poći u sam Beč ili išli ovi ma i drugud kamo na kakov izlet.

Na koncu mi je primjetiti, da ne mislim, da bi se zavod u kakovom pustinjačkom mjestu gradio, ne, nego da je oko njega što manje buke.

Sad bi još treće glavno pitanje:

Kako bi uredili zavod za slijepce?

Prije nego li ćemo ići k osnutku samoga zavoda, moramo urediti dvije znamenite stvari, a to su, da li bi zavod uredili puput internata ili eksternata, te na koliko pitomaca smijemo računati.

Zavod bi morali svakako poput internata urediti, jer sam već prije rekao, da je slijepcem otežčan polazak u školu, a tako je i za zavod. Ako bi se ali dogodilo, da koj roditelj ne bi hotio ili želio svoje dijete posve u zavod predati, prosto mu budi i to. Moglo bi se dogoditi, da je naime tko u Zagrebu, pa imade slijepca. Ima koga, koj će ga sprovadjati, a ujedno bi rado vidjeti ga u prosto vrijeme kod sebe. Takovu bi se

kao drugdje, tako i kod nas moglo dozvoliti, da bude ekster-nista. Ovakov može biti od jutra do večera u zavodu, pa i na objedu, ako roditelji zatraže.

Da se pako mora internat urediti, dokaz je i taj, što zavod ne bi bio za Zagreb, nego za cijelu zemlju, pa kamo bi se slijepci smjestili, ako ih ne bi primili u podpunu obskrbu i njegu u sam zavod uz brižan i valjan nadzor! Dakle zavod mora biti dom i škola!

Ako uzmemo statistiku u ruke, to ćemo opaziti, da je 1880. god. bilo u dobi i to do druge godine 17, od 3—5 god. 32, od 6—10 god. 91, od 11—15 god. 112, od 16—20 god. 120 slijepaca i t. d. Uzmemo li opet u obzir, da će se slijepci sa navršenom 7. godinom primati u zavod sve do 12. godine,¹⁾ iznimno do 14. god., to ćemo opaziti, da je ukupni broj slijepaca samo do desete godine 140. Od ovih recimo 140 uvjeren sam, da ne bi bili svi sposobni za primitak u „uzgojni“ zavod, kako ću kašnjedokazati. Ako bi i bilo 140 sposobnjaka, to se ne bi mogli smjestiti u jedan zavod, jer je valjan nadzor nad tolikim brojem veoma težak. 60 pitomaca može se uvijek računati za jedan zavod. Ne mislim pako, da se ne bi u sili moglo i više uzeti. Ja ću daljnjom sgodom uzeti obzir na 60 pitomaca i s toga, jer mislim da bi se uredila obuka na 6 tečajeva, odnosno 6 god.²⁾, pa bi se godimice uzimalo sve po 10 slijepaca u zavod. — Eksternisti ne spadaju u ovaj račun, oni bi bili preko-brojni. —

Prije još nego li ćemo početi zidati, moramo još nekoje stvari urediti.

Već sam prije spomenuo, da ćemo slijepce primati sa 7. godinom, pa sve do 12., odnosno do 14., a sad da čujemo zašto. Prema našem škol. zakonu obvezana su djeca na polazak škole od 7—12 god., a na opetovnicu i do 14. god. Što vrijedi za jednu, neka vrijedi i za drugu djecu. Može bo se dogoditi, da dijete oslijepi u dobi između 7 i 12 godina, pa što onda s njim, ako mu ne dajemo pravo u naš zavod? Moglo bi se ali još i to dogoditi, da je dijete svršilo pučku školu, pa onda

¹⁾ Želim uredjenje zavoda poput naše pučke škole. O tom ću nešto kasnije više reći.

²⁾ Sa pripravnom školom, koja bi bila recimo 2 god.

oslijepilo, što ćemo onda s ovim? Ništa drugo, nego ćemo ga uzeti u zavod. Pošto je ali već nešto naučio, to će se kod ovakovih osobito njegovati glasba i shodan obrt. Reći mi je još i to, da nijesam za to, da se ne bi primili slijepci ma i u starijim godinama. No takav bi se posvetio kojoj ručnoj vještini, a primao bi se uz posebnu dozvolu. Ako je koj pitomac iza 7. godine oslijepio, a dotle je polazio puč. školu, posve je naravno, da ga ne ćemo metnuti u „pripravnu“ školu, već u onaj razred, koj bude najbolji za njega. Pošto mi obskrbnoga zavoda još ne ćemo imati, u redu je, da po mogućnosti i slijepim ljudem pomognemo, da ih naučimo bar koj obrt, pa bi i takov uz posebnu dozvolu mogao biti u zavodu ili pako još bolje kao eksternista. Ovakovi će se nesretnici brzo naučiti koj obrt, pa će si time olakšati život, a da zavodu nijesu nanесли velike štete.

Poput inih zavoda i kod nas bi se odpuštali pitomci, kad bi izučili koj obrt.¹⁾ Koj bi se prije izučio, prije bi izašao.

Želimo li obuku slijepaca u sklad dovesti sa obukom u puč. školi, to ju moramo i prema tomu udesiti. U puč. školi — gledeć na novi školski zakon — 4 razreda sa 5 god. polazkom, a za tim 2 god. opetovnica. Prema tomu ćemo urediti i obuku u zavodu za slijepce, nu s tom razlikom, da će se dijeliti na tri razreda sa šest godišnjim polazkom. Rekli smo, da moramo imati pripravnu školu, a to bi bio I. razred, u kom bi se učilo tek druge godine sve ono, što se uči u prvom razredu ob. puč. škole. Kao svaki razred, tako bi i prvi imao dva tečaja. U prvoj bi godini bila zaista pripravna škola, a druga bi se već godina mogla zvati prvi razred. II. i III. razred trajao bi takodjer po dvije godine t. j. imao bi po dva tečaja, a učilo bi se ono, što je propisano i na puč. školama za II., III., IV. i odnosno V. razred. Reći će mi tko: „Pa taj Vaš zavod ima samo tri razreda, a djeca moraju 6 g. polaziti školu.“ Da, ali molim u obzir uzeti, da je ovdje i pripravna škola, za koju slobodno možemo najmanje jednu godinu ra-

¹⁾ Na naročitu želju „imućnih“ roditelja, ne bi se njihova djeca baš morala učiti kakov obrt, al je dobro, da ipak nešto znadu osim same glasbe.

čunati.¹⁾ Da se pako obuka dijeli u tri razreda, nije ni kod nas ništa nova, jer toga imade i kod naših puč. škola, dapače je ovih — i koliko — jednorazrednih t. j. gdje je jedan učitelj za sve razrede.

Da sam pako razdjelio obuku u 3 razreda t. j. za trojicu učitelja, učinio sam s toga, da prištedim zavodu veću svotu. Ne velim ja, a niti ne mislim, da se ne bi kasnije razširila obuka i na više razreda, te bi se podučavalo po naukovnoj osnovi za više pučke škole. — Treba dalje znati, da u nijednom razredu ne će biti poprečno više od 20 slijepaca, što bi odpalo na jedan tečaj po 10. A sad pitam, zar ne bi mogao jedan učitelj dva tečaja sa 20 djece, — ma i slijepaca, — polučiti svoj cilj?!

Mjesto opetovnice za slijepce, urediti ćemo na neki način šegertsku školu. Da će ovdje bolje odgovarati šegrska škola, dopustit će svatko, ako promisli, da su ti pitomci zaista šegrti, jer se uče obrt.

Prema desadašnjemu morali bi pitomci ostati u zavodu 8 godina, ako bi naime dobro napredovali. No koj bi bio slabiji, morao bi i dulje polaziti, pa bi se ma i u daljem vremenu ipak potrebno naučio.

— „Što bi s onima učinili, koji bi u kasnijoj dobi oslijepili, gdje su valjda svršili i koj razred srednjih škola,“ mogao bi tko upitati. Dužnost će nam biti upoznati ove sa pismom za slijepce, pa ćemo i takovim što šta glasno čitati, a ne samo podučavat ih u obrtu i glasbi.

Već sam prije spomenuo, da bi naukovna osnova za uzgojni zavod za slijepce bila ista, kao i na puč. školama, u koliko se tiče literarnih predmeta. Osim toga ali valja im se učiti i glasbu, pa i obrt.

Zadaća je glasbe: djelovati na čud pitomca, pa da si ujedno i glasbom može vrijeme prikratiti. Ako se pronadje u njem glasbeni dar, ovoga valja što više njegovati, ne bi li se i na taj način mogao zaslužiti kruh kao n. pr. orguljaš, popravljatelj glasovira. Reći mi je ovdje, da se i drugdje ne ima

¹⁾ To je posebno pravo, koje si svi zavodi ne samo pridržavaju, nego im se i priznaje.

rado, da se slijep glasbenik povlači po birtijama. Svakog će valjda zanimati, da s kojima bi glasbilama upoznali slijepce. Na prvom mjestu dajem ja prednost našoj tanburici, koje je najjeftinije, najpručenije, najlaglje i za naše narodne pjesme najugodnije glasbilo. Za njom bi tek imali pristup ostala glasbila, kao n. pr. gusle, frula, glasovir, orgulje, pa moguće i harmonika. K tomu bi još ubrojili popravljjanje, odnosno uglašivanje glasovira.

Gledeć na obrt, moramo onaj odabrati, koj bi se po slijepce najbolje izplatio. Kao takov bio bi najizdašniji košarački, te kefarski obrt. Osim toga mislim, da bi se izplatilo i pletenje sa slamom i trstikom, te moguće užarstvo. Djevojke bi uz obični si ručni rad mogle naučiti i prestići, te pletiti košarice, slamnate prostirače i trstene stolce.¹⁾

Najmanja bi briga bila, komu će se naime prodati dovršene radnje, jer sam uvjeren, da bi se i više kupaca našlo, no bi se moglo i proizvesti.

Kako bi se pojedini predmeti podučavali i u kojem bi se razredu što uvelo, želim razviti u II. dijelu svoje radnje: „Uzgoj slijepaca.“ Ovdje mi je samo to reći, da se svaka glasbena obuka imade razdijeliti u dvoje i to u „pripravni“ tečaj i „nastavni“ tečaj. U pripravnom bi se tečaju učile laglje stvari, a u nastavnom tečaju već veći i težji glasbeni komadi.²⁾

Kako sam već prije rekao, imala bi „zemlja“ podići zavod za slijepce, a po tom bi i bila briga visoke vlade: uzdržavanje ovog zavoda. Prema tomu bi se onda siromaci primali posve za badava u zavod. Nešto imućniji bi plaćali polovicu odredjenog prinosa, a imućni bi morali cijeli prinos plaćati.³⁾ Osim toga mislim, da bi se i kod nas moglo uvesti, kao što je u Dürnu, da ako bi naime koj slijepaa bio iz imućne občine, a sam je siromak, to bi imao pravo zavod tražiti od občine trošak uzdržavanja.

¹⁾ Tužilo mi se, da se ženski ruč. rad ne izplaćuje, pa da je bolje za nje, da se nauče taj obrt, a uz to još pletiti čarape i slično.

²⁾ Prema tomu ne bi trebivali za prvi tečaj posebne učitelje, jer bi to i zavodski učitelji mogli podučavati. Za drugi tečaj trebivalo bi već posebnih učitelja.

³⁾ U Dürnu je dozvoljeno učiteljem držati slijepce na cijeloj obskrbi. Ovi onda plaćaju samo naukovinu.

Učiteljsko osoblje i družina.

Kako bi s provincie počeli sa manjim brojem slijepaca, to bi i manje sila trebivali, a po tom bi i manji trošak bio. U početku, kroz prve dvije godine bio bi samo jedan učitelj, koj bi mogao i u literarnim predmetima podučavati, kao i u glasbi, te u ručnom radu. Kasnije će već trebati još jedan učitelj, učiteljica ruč. rada, bar jedan obrtni učitelj, te koj sluga više, nego li prve dvije godine. Pete bi god. imali već i posebne glasbene učitelje, te bi tako sve malo po malo došli do podpuna broja. Pablasek u svojoj spomenutoj već knjizi (Die Blinden-Bildungsanstalten str. 24) zahtjeva slijedeće službenike: 1 ravnatelj, koj bi bio ne samo učitelj, već i domaćina u zavodu t. j. on bi sa suprugom si rukovodio cijelo si gospodarstvo; 1 glavni učitelj, 1 podučitelj¹⁾ i 1 štipendista²⁾, koji svi moraju znati i glasbu. Za ovimi dolaze: 2 učitelja glasbe, vjeroučitelj, koj bi mogao biti i iz vana, te bi prema potrebi dolazio u zavod;³⁾ 2 nadziratelja, koji bi bili ujedno obrtni učitelji; 2 nadzirateljice, koje bi podučavala u žen. ruč. radu. Dalje bi bio jedan krojač i postolar, koji bi se izmjenjivali u službi vintarskoj i u nadziranju; kućni sluga, ako moguće stolar ili tesar, (ja bi rekao radje zidar); kuharica i dvije služkinje i još 2 obrtnika, kao nadopunjak k obrtnim učiteljima.

Plaću za učitelje literarnih predmeta traži Pablasek veću, no ih imadu puč. učitelji, pa veli: „1. bedürfen die Blindenlehrer ausser der vorgeschriebenen Lehrbefähigung für die Volks- und Bürgerschule noch der besonderen Befähigung für den Unterricht und die Behandlung blinder Kinder; 2. ist die Aufgabe in der Blindenschule bezüglich des Unterrichtes und der Erziehung mit grösserer Schwierigkeiten verbunden, als in der Schule der sehenden; 3. wird an den Blindenlehrer die weitere Aufgabe gestellt, dass er musikalisch gebildet und mit dem Vorgange des Arbeitsunterrichtes der Blinden vertraut sei. Po tom se već vidi, što se od zavodskog učitelja već traži.

¹⁾ Po našem novom šk. zakonu to bi ime nestalo.

²⁾ Ovaj bi mogao kod nas izostati, jer imamo samo tri razreda.

³⁾ Moram upozoriti, da bi se po mom mnijenju primali slijepci u zavod bez razlike vjere, o čem će kasnije biti govora.

Da bi zavodski učitelj morao biti izpitan i za građanske škole, to bi kod nas odpalo, jer je po dosadašnjemu zavod uređen prema „nižoj“ pučkoj školi.

Svi bi učitelji literarne struke imali po Pablaseku stan u zavodu, a njegov štipendista i cijelu obskrbu. Tako bi isto po njegovu dobivao učitelj glasbe za svaki sat 50—80 novč. plaće, naime, koji su iz vana, dočim daje izvanjskomu obrtnomu učitelju po 25—30 novč. za svaki sat. Izvanjskomu pako vjero- učitelju po 1 for. za sat.

Družina bi imala uz plaću i cijelu obskrbu, a mislim da ne bi niti jedno družinče bilo izpod poprečnih 10 for. na mjesec.

Daljni trošak računa Pablasek ovako: Obskrba družinčeta na dan po 40 nvč., pitomeca po 28 nvč., čišćenje rublja poprečno 10 for. na godinu na jednu osobu, uzdržavanje sgrade, pokućstva i učilâ na 700 for., na obuću i odjeću jednom pitomcu 15 for., za liječnika i ljekarnu u svem 150 for., razsvjeta i ogrijev 800 for., porez, pisarna i nepredvidljivi troškovi na 260 for., svake godine.

Istina, da ovi svi podatci ne će baš na vlas biti za nas dobri, jer mislim, da bi kod nas plaća za družinu mogla manja biti, no recimo u Beču. a tako je isto i sa živježem, koji je kod nas jeftiniji, nego li je u Beču. Uz to bi mogla biti i liječnička pomoć bezplatna, ako bi ju naime obavljao takov liječnik, koj je namješten u javnoj službi.

Sad nam se nameće pitanje, da gdje ćemo dobiti potrebno učiteljsko osoblje i družinu.

Da učitelji, po gotovo literarnih predmeta, moraju biti i strukovnjaci u uzgajanju slijepaca, o tom nitko dvojiti ne će. A da opet moraju biti baš izpitani učitelji, dopustit će i opet svatko, ako pomisli, da je to neka vrst pučke škole. Nekoji narodi imaju i veće t. j. više škole za naobrazbu slijepaca (Francezi, Englezi), pa prema tomu moraju imati i učitelji u tim školama veću naobrazbu, nu mi ćemo se moći posve lako zadovoljiti sa naobrazbom dobrog pučkog učitelja. Ako bi se takov našao, koj bi volju imao podučiti se i u uzgajanju slijepaca, to bi ga vis. vlada mogla poslati u koj valjan zavod na godinu dana, da se ondje uvježba. Nu mogli bi i tako urediti, ako bi dotle imali već svoj zavod, da bi se takov kod kuće, u do-

mačem zavodu vježbao koju godinu kao privremeni, a kasnije bi bio pravi učitelj.

Učitelji glasbe ne bi baš morali biti posebni strukovnjaci za uzgoj slijepaca, jer bi se u kratko vrijeme, a pod uputom pravog učitelja, brzo upoznali sa postupkom kod slijepaca. Glasbene bi ali učitelje samo takove smjeli uzeti, koji su već mladež podučavali ili ju podučavaju, t. j. koji već imaju neku praksu u podučavanju.

Obrtni bi se učitelji uzeli takovi, koji bi i sami volju imali za svoju novu službu, a brigom pravog učitelja lako bi se i ovi uputili u osobitosti uzgoja slijepaca. Dakako, da bi i ovdje bolji bili, koji su već gdje podučavali, kao obrtni učitelji, jer bi već imali bar neku praksu.

Da ovi svi učitelji, kao i učiteljica ruč. rada, moraju biti valjani, čestiti ljudi i da moraju znati hrvatski, to je naravno, jer se to traži i kod svake škole. Družina mora biti takodjer neporočna, a svako muško družinče da se bar razumije u kakov zanat, kako je to prije rečeno, da se za svaki popravak ne mora osebice plaćati.

Kako bi zavod imao biti u Zagrebu, odnosno u blizini njegovoj, to je i posve pojmivo, da bi se potrebne osobe u Zagrebu našle, a ne bi nam trebalo dalje posizati.

O primanju slijepaca u zavod. — Hrana.

Pošto bi zavod bio zemaljski, posve je naravno, da se u nj primaju svi pripadnici Hrvatske i Slavonije. Ako bi tko lui (kakav inozemac ili tudjozemac) hotio kojeg slijepca u naš zavod dati, to bi ga mogli primiti, ako je iole moguće smjestiti ga, jer bi ovaj svakako plaćao trošak za uzdržavanje, pa ne bi bio na teret zavodu. Napokon je naših suplemenika i izvan Hrvatske i Slavonije, pa bi se moglo dogoditi, da bi nam se i odanle koj slijepac poslao u zavod, što bi uvijek bolje bilo, no da su ga odpremili u tudj svijet.

Pošto se kod nas ne razlikuju državljani po vjeri, to se ne bi ni ovdje smjelo učiniti, da bi samo jedna vjera imala pravo na zavod, nego bi se u nj primali slijepci bez razlike

vjere i stališa, ako će moći udovoljiti zahtjevom, o kojima će se tako govoriti.

Da se slijepac može primiti u zavod, traži se svagdje:

1. Da je podpuno slijep ili da se slijepoća ne može izliječiti ili u obće da tako slabo vidi, da je za svaku inu obuku nesposoban (izim za obuku slijepaca).

2. Da je navršio stanovitu dobu, (kod nas bi se moglo uzeti sa navršenom 7. godinom, kako sam prije već govorio) a da nije prevalio 12. odnosno 14. godinu. (U iznimnom slučaju, ako je dijete kasnije oslijepilo, moglo bi se uz dozvolu vis. vlade uzeti i u kasnijoj dobi, ako dokaže, da može udovoljiti 3. 4. 5. i 6. točki).

3. Da imade sposobnost učenja.

4. Da je tjelesno razvijen i zdrav.

5. Da je pripadnik kraljevina Hrvatske i Slavonije (a recimo i Dalmacije).

6. Valja dokazati, ako traži besplatno mjesto ili uz pol cijene, da je siromak, odnosno, da li bi njegova občina mogla plaćati. —

K molbi dakle treba: krstni list, liječnička svjedočba, da je slijep i tjelesno razvijen i školska svjedočba, da su mu duševne sposobnosti razvijene t. j. da imade sposobnost učenja, te svjedočbu siromaštva. Nadalje bi mogli zahtijevati i dokaz, da je pripadnik trojedne kraljevine.

Kod onih, koji bi mogli plaćati ustanovljenu svotu (recimo 200 for. na god.) morali bi dati i obvezu, da će unaprijed plaćati svoj prinos u četvrtgodišnjim obrocima.

Prije, nego li se koj slijepac u zavod upiše, imadu pravo zavodski liječnik i ravnatelj pregledati, da li je i sblja sposoban za obuku, pa u slučaju da nije, vraća se natrag.

Nadalje bi se moglo od svakog tražiti, da sobom ponese i to svake godine: 6 košulja, 6 pari čarapa, 6 rubaca 2 rubca za vrat, 2 para cipela ili čizama, 2 odjela, a djevojke još 4 pregače i 2 doljke (Unterröcke). Sve ove stvari moraju imati svoju oznaku, no ne moraju baš nove biti, nego samo u dobrom stanju. Kod seljaka ili u obće kod posve siromašnih roditelja mogli bi izpustiti recimo odijelo ili i sve. Mjesto cipela preporučio bi ja opanke sa zapućci, jer su ovi za ljeto puno ugodniji,

a za blato i zimu imali bi čizme, pa ne bi trebivali toliko čarapa. Za djevojke bi dopustio iznimku, nu i one bi mogle istu takovu obuću nositi.

Moguće, da će se koj poštovani čitatelj čuditi trećoj točki uvjetâ. To nije ništa osobita, ako se na um uzme, da su slijepci tako rekuć najzapušteniji u svakom pogledu, pa bi bilo onda uzalud trošiti na takova, od kojeg se ne bi mogli nadati niti najmanjemu napredku. Ovakov bi bio samo na velik teret zavodu, a zapremao bi ono mjesto, za koje bi se bolji mogao naći. Ako je iole duševno razvijen, to se svaki prima. Za veću pako kontrolu dozvoljeno je zavodskom liječniku i ravnatelju svoju zadnju reći, što je i u redu, jer su to posebni strukovnjaci.

Slijepci bi se primali redovito početkom školske godine, no u izvanrednoj sgodi (da je recimo dijete naglo oslijepilo) primali bi se i pod godinom, uz dozvolu visoke vlade.

Da bi cijeli nadzor nad zavodom vodila visoka vlada, ne treba na pose dokazivati, pa ma i onda dala upravu posebnom odboru, jer nad zemaljskim zavodom, kakov bi imao biti ovaj, najveće pravo imade samo dotična vlada.

Što se hrane tiče, posve je naravno, da pitomci moraju dobivati dovoljnu količinu, te zdravu i klijepku hranu, da i tjelesno mogu napredovati. Mladomu se tijelu ne će samo hrane za prehraniti se, već i za razvijati, pa će se prema tomu zaista i na to obazrijeti.

Da se imade jelo kuhati u zavodu, a ne donašati iz vana ili čak slijepce voditi kamo, samo se po sebi razumije. Bude li zavod mogao sam što više hraniva proizvodjati, biti će i obskrba jeftinija. Ako tako uredimo, da zavod makar samo povrtelje za svoju porabu u dovoljnoj količini proizvodja, to će nam hrana već jeftinija biti, no da se i zadnji koren peršina plaćati mora. Ako bi i obradjivanje nešto stajalo, ali valja znati, da bi se i pitomci nešto naučili, jer bi i nje mogli upotrijebiti k mnogomu vrtnomu radu. Dapače bi preporučio, da bi se tako uredilo, da bi zavod cijelo svoje gospodarstvo imao. Nu to bi se moglo onda izvesti, kad bi imali sigurnih dokaza, da je taj način obskrbe jeftiniji, no kad bi se kupovalo recimo mlijeko, mast i t. d.

Pogled u dalju budućnost.

Neka mi oprostite poštovani čitatelj, što, ni sada još ne ću da prodjem na govor o samoj sgradi. Kad se sgrada sazidje, već je teško ovako ili onako snovati, pa zato moramo biti sa svima stvarima prije na čistu, sve prije omjeriti i pregledati, da se ne bi kasnije kajali.

Do sada smo govorili o „skorašnjoj“ budućnosti, no sada nam je zamisliti se i u „dalnju“ budućnost, pa bila ta i onda, kad nas već ne bude glava boljela.

Sve što je do sada bilo napisano, vrtilo se je oko uzgojnoga zavoda za slijepce. No koji su si čitatelji zapamtili uređenje bečkih zavoda za slijepce, mogli su opaziti, da imade u glavnom trovrstnih zavoda. Prvi smo rekli da je asil, drugo su uzgojni zavodi, a treće je obškrbni zavod za slijepce. —

Poput inih morati ćemo se i mi pobrinuti za sve tri vrsti zavoda. Dakle ćemo i mi morati imati uz uzgojni zavod još i pripralni zavod (asil), te i obškrbni zavod. Koja je zadaća pripralnomu zavodu, rekao sam prije, kad se govorilo o uzgojnom zavodu u obće. Tamo sam rekao, da se može spojiti pripralni zavod sa glavnim zavodom. Jest, to se i radi, ali to je sve od nužde.

Kako se danas ljudi brinu za ostalu djecu, koja još nijesu za polazak pučke škole, tako je u redu, da se brinu i za malu slijepu djecu, tim većma, što su ona nevoljnija nego ikoje drugo dijete.

Za videću djecu ustrajamo zabavišta, koja se množe i u našoj domovini, pa da su ova koristna za mladež, danas je jasno svakomu naobraženomu čovjeku! Pogledajmo u koje zabavište, pa da li ćemo naći ondje ma i jednog slijepca! Zaista niti jednoga! Roditelji ne šalja jer ili ne mogu ili ne znaju, a učiteljica si valjda ne želi, ako nije upućena, kako će i s ovakovim postupati. Dakle kad je koristno videćoj djeci osnivati zabavišta, to je tim korisnije po same slijepce, koji su veći bijednici, no i zadnje dijete najvećega siromaka.

Na još jednu okolnost ne smijemo ovdje zaboraviti, a ta je, da se kod siromaka u obće nalazi više slijepaca, no kod

imućnijih. Siromašni roditelji rade od rana jutra do kasne noći, samo da si što više namaknu za svoje potrebe, a sirotu slijepca ostave. Drugo dijete igra se s drugom djecom, vidi što šta, pa i čuje puno toga, a što radi slijepac? Sjedi u sobi u kalu sav blijed, suhonjav, slab, tup — cijela nakaza, koja ne samo da ne vidi, nego ne zna ni govoriti, ni hodati, te je u pravom smislu najveći bijednik.

Pobrinimo se i za takove, ako ne već više no za inu videću djecu, a ono bar toliko, koliko za videću, pa im osnujmo zabavište ili kako ja velim: pripralni zavod. — Ime nam budi nuzgredna stvar, a prva briga osnutak takvog zavoda.

„Što to utiče na glavni zavod,“ mogao bi mi tko reći.

O da i jako puno! Ako ne smijemo škrtariti, ali nam nije treba ni raztepati!

Hoćemo li si šta prištediti, a da nam bude zavod ipak u „uzornom“ redu, to ćemo ga pripojiti ka glavnomu zavodu. Podići ćemo naime u najvećoj blizini sgradu i za male slijepce, koji će biti pod jednom upravom sa ostalima, koji će moći donekle ista učila upotrebljivati što i veći. Imati će i istu nekoju družinu što i veći. Nositi će se iz iste kuhinje jelo, odakle i većini, a tim će se postići da će biti trošak uzdržavanja ovih zavoda razmjerno puno manji, no bi bio, kad bi svaki zavod za se imao svoju upravu.

Kao najljepši primjer eno ga u Dürnu, tom najvećem i najvaljanijem njemačkom zavodu, gdje je još spojen i obškrbni zavod! Da ne bi bilo moguće i kod nas takova šta urediti, ja ne vjerujem, a s menom i drugi ne, koj si promisli, koliko su Hrvati kroz petdeset godina učinili! Hrvati su počeli stupati naprijed, pa će i dalje poći!

Potrebu obškrbnoga zavoda dokazati ću na koncu, kad budem govorio o „daljnoj skrbi za otpuštene slijepce“. Iz istih pako razloga — štednje — s kojih sam preporučio spojenje pripralnog zavoda pod jednom upravom sa glavnim zavodom, preporučam spojenje i obškrbnog zavoda.

Po tom bi imali sve potrebne zavode, cijeli dom za slijepce, za čim nam je i težiti, da se što prije ostvari.

Ovdje moram još i to spomenuti, da ja nijesam nikako za to, da bi se obuka gluhonijemih spojila sa obukom slijepaca,

jer je put obuke gluhonijemih posve drugačiji, jer ovi vide, a ne čuju, a opet je drugačiji put obuke slijepaca, koji čuju a ne vide. Istog su nazora i ini učitelji slijepaca, a moram reći, da mi je poznat samo jedan zavod, gdje se podučavaju i gluhonijemi i slijepci, a to je u Zürichu u Švicarskoj, nu moram i to reći, da su ondje slijepci prava pastorčad, a po tom se može znati kako je s njihovom obukom.

Sgrada.¹⁾

Kad bi hotjeli samo glavni zavod urediti trebalo bi nam najmanje jedna ral zemljišta (600 □hv.). Četvrtina bi ovoga odpala na sgradu sa dvorištem, taracem sa žlebnjacima, a ostalo bi odpalo na vrt. No kako je malo prije rečeno, morati ćemo se obazrijeti i na podpuni dom za slijepce, a tu nam već nije ovo zemljište, nego treba i više. Po mom mnijenju trebati će najmanje dvije rali, a što bude više, bit će bolje.

Ako budemo daklo imali bar dvije rali, to ćemo četvrtinu rali upotrijebiti za glavni zavod, tri četvrtine rali za vrt, a drugu ral ćemo obradivati, da nam glavica nešto nosi. Vrt nam treba s toga, da imadu pitomei što više prostora za šetnju. Uz to je u vrtu gombalište, igralište, a čim je u vrtu više raznovrstnoga bilja, tim je bolje po obuku. Što pak zavod sam proizvede u voću i povrću, to ne mora kupovati. Ako bi zemljište manje bilo, to bi se sgrada morala zidati na manjem prostoru, ali u veću visinu.

Sgrada bi se imala zidati u liku pačetrovine, kojoj jedna stranica manjka t. j. pročelje bi imalo s lijeva i s desna po jedno krilo. (Po njemački: oblik pravokutne podkove.) Medju sgradom je dvorište, po prilici 40 □hv. veliko, koje može biti spojeno odmah sa vrtom.²⁾

Prema našim okolnostima preporučio bi, da se najprije pročelje zida, a krila bi se s vremenom prema potrebi dogradjivala. Sazidati pročelje na jedan kat i odma krila, to bi u početku imali previše prostorija, a izdali bi na jednom previše novaca. Dogodilo

¹⁾ Podatci su iz: Pablasek, Die Blinden-Bildungsanstalten str. 31 i dalje.

²⁾ U c. kr. zavodu je okruženo dvorište sa četvrte strane crkvicom i ogradom.

bi se kasnije, da bi pročelje morali za kat podići, a onda nam eto većeg troška sa snimanjem krova. — Ako bi se dogodilo, da bi se i kod nas našao čovjek poput Königswartera, pa nam sazidao na jednom cijelu sgradu, svakako mu ne bi prigovarali, nego još i kako zahvaljivali! —

Sad da čujemo, koje prostorije traži Pablasek za ovakov zavod, računajući 50—60 pitomaca.¹⁾

a) Za dječake.

(S = souterrain, P = parter, I = kat.)

□met.

1. Spavaonica za 30 postelja I	129·47946
2. Do ove druga za 10 postelja I	43·15982
3. Bolestnička soba za 3 postelje I ²⁾	21·57991
4. Umivaonica i kupaonica I ³⁾	16·18494
5. Soba za posao, igru i razgovor za veće pitomce P	71·93303
6. Ista za manje pitomce P	35·96652
7. Soba za glasbu (za orchester) I	28·77321
8. 4 sobe za obuku u glasoviranju po 4.5□ ⁰ , I	64·73973
9. 8 sobica za glasbeno vježbanje po 1.5□ ⁰ I	35·96652
10. Soba gdje se udešuju glasoviri I	28·87321
11. Radionica za kefarstvo, opletavanje, tokarstvo ⁴⁾ i užarstvo (za koje bi se morala narediti i vrata sa izlazom u vrt) P	107·89955

¹⁾ Ovo je uređeno za sgradu sa pročeljem i krilima. — Preporučam ovdje: „Das Blinden-Institut auf der Hohen Warte bei Wien“, gdje je поближе opisan taj zavod i gdje su knjizi priloženi nacrti. Dobiva se pako u zavodu.

²⁾ Dosta je i sa dvije postelje, jer bi se i kod nas bolesnici odnašali u javnu bolnicu.

³⁾ Mogle bi posve izostati, samo bi se spavaonice onda morale povećati, te bi se u njima uredio stol za umivanje. Bio bi naime stol, koj bi imao 6 jama u dva reda, gdje bi bile zdjele za umivanje. Nad svakom zdjelom bila bi vodovodna cijevčica sa pipom, da bi si svaki pitomac sam potrebnu vodu pribavio. Pod stolom bila bi sprava, — kakova cijev, — kojom bi se odstranila nepotrebna voda. Zdjele za umivanje bile bi u jami u stolu tako, da se na dvama klicima drže, oko kojih se mogu vrtiti, te si tako svaki zamazanu vodu odlijati može.

⁴⁾ Ovo bi valjalo prije proučiti, da li bi se naime tokarstvo izplatilo kod nas.

	□met.
12. Pissoir i abort sa 3 prijedjela P.	8·99163
13. Isto u I.	10·78995

b) Za djevojke.

14. Spavaonica za 20 podstelja I.	86·31964
15. Bolestnička soba za 3 postelje I ²⁾	21·57991
16. Umivaonica i kupaonica I ³⁾	16·18494
17. Soba za rad, igru i obćenje I	71·93303
18. Dvije sobe za glasovirnu obuku po 4·5□° I	32·36986
19. Radionica I	35·96652
20. Abort sa 2 pregradka I.	5·39498
21. Isto u P	5·39498

c) Zajedničke prostorije

22. 5 školskih soba za 12–14 učenika po 10□° P ⁵⁾	179·83258
23. Soba za obuku u pjevanju sa glasovinom i harmonijom P ⁶⁾	50·35312
24. Soba za svečanosti sa razstavnim pregradkom, gdje bi bio žrtvenik, orgulje, glasovir i ormar za učila I ⁷⁾	1294·7946
25. Blagovaonica P	79·12633
26. Kupaonica sa 6 žbanja, sa tuširanjem i sa jednom zajedničkom kupelju (Vollbad) S ⁸⁾	43·15982
27. Zimska gombaonica S ⁹⁾	71·93303

d) Za osoblje

28. Pisarna P	21·57991
29. Predsoblje za istu P	14·38661
30. Stan ravnatelj (3 sobe, sobica, kuhinja i sobica	

⁵⁾ Kako bi se obuka dijelila u 3 razreda, to bi trebali samo 3 škol. sobe.

⁶⁾ Mogla bi odpasti, kad bi se glasbila mogla spraviti u pojedine razrede.

⁷⁾ I koja škol. soba mogla bi se urediti za tako zvanu dvoranu, a kapelica bi bila posebna sobica.

⁸⁾ Ja bi preporučio kao nešto boljega, tako zvani „basen“.

⁹⁾ Moglo bi odpasti, kad bi koja radionica veća bila, te se u njoj smije-stile nekoje sprave. — Kad bi bila posebna gombaonica, mogla bi se ova upotrebljavati i za dvoranu, za razne svečanosti.

	□met.
za družinče) I	115·09285
31. Stan jednoga učitelja (2 sobe, sobica, kuhinja i komorica) P	79·12633
32. Dva učiteljska stana, svaki po 1 sobu i komoricu ¹⁰⁾	71·93303
33. Dvije oveće sobice i to jedna za domaćeg krojača i jedna za postolara, koji su ujedno vratari P. po 4·5□°	32·36986
34. Soba za slugu S	28·77321

e) Ine prostorije.

35. Kuhinja pod blagovaonicom sa spravom za dizanje jelâ S ¹¹⁾	57·54642
36. Smočnica za zavod sa 16□°, za ravnatelja i učitelja po 3□°, a pod ovom ledenica S ¹²⁾	79·12633
37. Drvarnica i spravište za ugljen i to za zavod 16□°, za ravnatelja i (glavnog) učitelja po 4□° i dvije druge po 2□° S	100·70624
38. Praonica (Waschküche) S	35·96652
39. Soba za ispiranje (Spülküche) S	14·38661
40. Soba za glavljenje rublja (Roll- und Bügelkammer) S	19·78159
41. Družinska soba za ženske sa tri postelje S	32·36986
42. Soba za spravljanje i čuvanje rublja S	16·18494
43. Soba za spravljanje odijela S ¹³⁾	16·18494
44. Soba za čuvanje vrtlarskih stvari i orudja (Einsatz für Gartengewächse und Geräte) S	35·96652
45. Zahod u dva pregradka i jednim pissoarom za	

¹⁰⁾ Jedan bi učitelj. stan izostao, jer bi trebali samo 3 učitelja, za 3 razreda, a i ravnatelj bi bio učiteljem.

¹¹⁾ Moglo bi se i tako urediti, da je kuhinja do blagovaonice. Po tom bi onda i blagovaonice dolje došla, jer je nespretno imati kuhinju gore.

¹²⁾ Kad bi se uredilo, kao što je na nekojima zavodima, da bi i zavodski učitelji sa obitelji u zavodu jeli, ne bi trebali smočnice ni kuhinje. U nekojima je zavodima opet običaj, da samo ravnatelj s obitelji zajedno jede sa pitomcima. U zadnjima s godinama kuhaju se za učitelje i neka posebna jela.

¹³⁾ Moglo bi izostati, jer bi ormari mogli spraviti i u one sobe, koje smo opredijelili za međusobno obćenje, pa nešto i u spavaonici. (Vidi točku 5 6 i 17).

	□met.
mužku družinu, S 2□°, P 2□°	14·38661
46. Zahod u dva pregradka za žensku družinu S .	5·39498
47. Koridor (Corridor im Lichthofe) 6, širok duž cijele sgrade S. 18□°, P. 18□°, I 22□° . . .	219·39575
48. Vestibul P	32·36986
49. Stnbišta (Stiegenhaus) S 4□° P 7□°, I 7□° .	64·73973
Po tom bi southerain iznašao	643·80063
Parter	899·16289
Kat	926·13778
Uračunav ovamo zidove u southerainu sa	239·17733
Razpoloživo (Disponibel)	192·42086
U parteru	176·23592
U katu	149·26104
To je izzidan prostor sa	1075·39882
Pribrojimo li k tomu dvorište	143·86606
Tarac i žljebnjaci	215·79909
doći ćemo na okruglu svotu	1438·661

A kako Pablasek računa, stojala bi ovakova sgrada sa uredjenim vrtom po prilici 50.000 for.

Nu valja znati, da nam ne bi trebalo odmah sagraditi cijelu sgradu, već je dosta ako počmemo sa pročeljem, te ako s vremenom prema potrebi dogradimo pobočne sgrade. Glede grijanja valjalo bi tek urediti pitanje jeftinoće, da li je naime jeftinije grijati drvima, odnosno ugljevjem ili pako zrakom, odnosno vodom (Centralheizung).

Osim toga valjalo bi nam se obazrijeti na razno pokućstvo i orudje, koje bi nas takodjer stajalo koji desetak tisuća, računar ovamo i razna učila, te gradju za obrtnu obuku. Na prvu ruku preplašio bi se mnogi toga silnoga troška, nu valja znati, da ne bi trebali na jedan put kupiti sve stvari, već kako bi godimice sve po deset pitomaca uzimali, tako bi i potrebno nabavljali.

Ako bi nam ali naša obrtna škola potrebito pokućstvo izradila, to bi nas ovo i koliko manje stajalo! Da bi nam i ona mogla pomoći, biti će taki i o tom govora.

Upozoriti mi je ovdje još i na to, da ne smijemo škrtariti prostorijami, da tako ne bi od jednog posla imali dva, — od jednog troška dva troška.

Učila.

Kako slijepac ne vidi, to mu nijesu dovoljna ona učila, koja se rabe u školama, pa zato se za nj moraju i nekoja posebna učila prirediti. Ja ne ću ovdje o učilima pobliže govoriti, jer će biti i za to kasnije dosta sgođe, nego želim samo nešto spomenuti, u koliko je za sada potrebno i ovdje nužno.

Ima takovih učila, koja si moramo napose za se prirediti, a ima opet i takovih, koja možemo rabiti sa inima zavodima.

Od prvih spomenuti ću ovdje najprije abecedu. Trošak za ovu nije tako velik, jer se sve lako može napraviti i kod kuće Abecedu sam uredio po Daničiću jer je laglja i sgodnija za slijepce. Slova se mogu napraviti ili od drva ili od gumbašnica (odnosno čavlića), a i od ljepenke. Slagarski ormarić morao bi se takodjer preurediti, za kog sam već i nacrt napravio. Ostale aparate za čitanje i pisanje možemo rabiti kao i drugi zavodi, samo će se gdje koji morati u nečem nadopuniti, kao što i abeceda Braillovog pisma, te Kleinovog (za znakove: č, ć, dj, lj, nj, š, ž).

Od svih učila zadat će nam najviše brige početnica, pa ostale čitanke i knjige za slijepce (kao katekizam, biblija i t. d.) Kako imademo nekoje posebne znakove, to će se i ovi lijevati morati, ako se kod drugog naroda ne nadju¹⁾. Nu pošto je tiskarski trošak znatan, to će se ili visoka naša vlada morati pobrinuti da dobijemo početnicu ili koja tiskara (mislim, najbolje bi bilo za „Narodne Novine“), da se tako uzmognu početnice, pa i druge knjige tiskati kod nas. Slova bi se rabila jedino veliki uncijal. Ne ću reći, da ne bi i c. kr. državna tiskara u Beču hotjela i za nas knjige tiskati, nu mislim da je svakako bolje, ako si možemo napraviti što sami kod kuće.

Glede početnice sa Braillovim pismom, bolje točkami, bilo bi puno laglje, no sa uncijalom, jer bi se i kod kuće moglo lako napraviti, pošto sprava nije skupa (10—12 for.), a ja sve mislim, da ću s ovim i početi.

U koliko si ne bi mogli sami zemljovide napraviti, mogli bi si dati napraviti u Berlinu, gdje se napose izradjuju zemljovidi za obuku slijepaca.

¹⁾ Česi rabe dvostruke znamenke t. j. sastavljaju više slova za jedan glas.

Kako sam prije rekao, da bi i naša obrtna škola mogla napraviti razno pokućstvo, tako mi je isto i sada spomenuti, da bi mogla napraviti i razna učila, kao: slagarski ormarić, ploču za čitanje, slova iz drveta i t. d.

Dalnja naobrazba slijepaca.

Kako sam rekao, bila bi naukovna osnova po prilici ista u uzgojnom zavodu za slijepce, kao što je i ona na obč. pučkim školama. Nu moglo bi se dogoditi, da bi koj imućnik hotio svoga slijepca i dalje naobraziti, pa je pitanje, kako ćemo s time. Posebne više naukovne zavode za slijepce ne možemo za sada urediti, a niti tako skoro, kao što recimo imaju Englezi ili Francezi, nego ćemo se i ovdje ugledati u Nijemce.

Pošto bi se u uzgojnom zavodu isto učilo, kao i u pučkoj školi, to bi i svjedočba zavodska imala istu vrijednost, koju imade i ona sa puč. škole. Po tom bi dakle smio slijepac i dalje poći t. j. u srednje zavode ili ako bi se hotio u glasbi što bolje podučiti, to onda u glasbeni zavod. To bi pravo svakako morali dobiti, jer što se jednomu dađe, mora se i drugomu. Kako bi se slijepci u srednjim školama naobražavali, posve je laka stvar, jer dotle, dok to bude, biti će i kod nas raznih poučnih knjiga za slijepce, a uz to će takov znati i koj tuđji jezik, recimo njemački, pa će i ovijuh knjige moći upotrijebiti.

Moguće, da će se to komu smiješnim činiti, nu reći mi je, da mi je poznat i takov slučaj, gdje je slijepac i izpit zrelosti položio i to ustmeno i pismeno sa dobrim uspjehom. Poznato mi je dalje i više slučajeva, gdje su slijepci dobili u glasbenim školama ili prve nagrade ili pako jako dobre svjedočbe.

Evo pako u samom c. kr. uzgojnom zavodu za slijepce u Beču, kao i u drugim nekim njemačkim zavodima, imade učitelja-slijepaca, pa kako lijepo podučavaju i kako lijepe razprave pišu, dapače poznam osobno jednog slijepca, koji se bavi pjesničtvom, pa se njegove pjesme čitaju. Što dakle mogu drugi, to možemo i mi, jer nas ni jedan dopustiti ne će, da smo mi Hrvati tupije glave, no drugi.

Ja sam ovdje govorio o dalnjoj naobrazbi zato, da upozorim odlučujuće krugove i na tu točku kod osnivanja i uređivanja zavoda, a doživim li i to, bit će onda vremena o toj točki koju obširnije reći.

Dalnja skrb za odpuštene pitomce.

Na koncu nam ostaje još ta briga, kako ćemo naime obskrbiti odpuštene slijepce.

Kao šta sva ina videća djeca nijesu jednaka u nauci, jer jedno bolje napreduje od drugoga, tako je i kod slijepaca. Jedni bo se slijepci nauče svoj obrt tako, da mogu samostalno za se raditi, drugi bo opet ne mogu, nego im treba bud kakov pomoćnik. Prvu je vrst laglje obskrbiti, no drugu. Prve ćemo ovako obskrbiti moći:

Kako su se sgodan obrt izučili, potražiti će im ravnateljstvo zavoda sgodno mjesto (stan), te ujedno kakvog pokrovitelja, komu se je brinuti za slijepca, da mu što više kupaca nadje, te da pazi na nj, da u zločesto društvo ne dodje. Zadaća je pako ravnateljstvu, da je sa odpuštenima slijepcima u saobćaju, da im daje gradju uz cijenu što i zavod plaća, a u slučaju, da nikako ne mogu svoju robu prodati, to bi onda zavod uz ustanovljenu cijenu prekupljivao i dalje prodavao. Riječju: ravnateljstvo mora sborom i tvorom podpomagati odpuštene pitomce! Dakako, da se odpuštenu pitomcu nešto i daje, kao odijelo, orudje, materijal, a negdje i uštedjeni novci, pa bi i mi morali tako urediti.

Druge, slabije u napredku, moralo bi podpomagati već posebno društvo, jer je samomu zavodu to već puno težje.

Slabiji bo se pitomci mogu dati k dobrim obiteljima u njegu, nu to mnogo stoji, pa je za ovakove bolje, a osobito za slijepce djevojke, da su u posebnom zavodu, gdje za nje skrbi ili posebno društvo ili pako sama zemlja, država.

Ovaj je način sgodniji i bolji, jer su slijepci tako rekuć sami svoji gospodari, kao svoji u svom domu, pa i bolju njegu mogu imati. Da se pako to postigne, trebao bi za nje već prije spomenuti obskrbeni zavod. Sliku takova zavoda označio sam u članku: Obskrbeni zavod, govoreć o bečkim zavodima za

slijepce, a kad bude došlo vrijeme, da će se raditi i oko ob-
skrbnoga zavoda za naše slijepce, bit će vremena koju obširnije
reći, obazrev se naime okolo po svijetu, izabiruć što bi boljega
i prikladnijega našli za svoje potrebe.

Potreba i osnutak društva.

Poštovani je čitatelj za sigurnu opazio, da imade zavoda
za slijepce, za koje se brinu posebna društva. Nu ja sam i to
rekao, da je dužnost države, zemlje, da se brine i za obuku
slijepaca. Osim pako obuke, odnosno uzgojnog zavoda za slijepce,
imade ali još i obskrbnih zavoda, te ako ćemo razdvojiti i — asila
za male slijepce. Ako sam i prije dokazivao, da je svakoj vladi
brinuti se i za obuku slijepaca, to ipak nijesam rekao, da ne
smije poseban skup požrtvovnih ljudi, posebno društvo i svojoj
vladi pomoći!

S tog dakle uzroka, kao i radi daljnje skrbi oko slijepaca,
morali bi nastojati urediti posebno društvo.

Posebno nam je društvo i s toga potrebno, što „zemaljsko
društvo za odgoj gluhonijeme djece“ imade dosta posla i sa
svojima gluhonijemima, a kamo da još svoje sile razcejepkuje i
za slijepce, kojima takodjer treba velike i podpune skrbi.

Dično je po prije spomenuto društvo, da se je sjetilo
slijepaca u svojim pravilama (§. 2.), ali će dopustiti, da ta,
svoj, kao nuzgredni cilj, prepusti posebnomu društvu. Ne mislim
ali time, da član „zemalj. društva za odgoj gluhonijeme djece“
ne bi mogao biti i članom društva za uzgoj i obskrbu slijepaca.

Da nam je društvo za slijepce potrebno, ako sve i visoka
vlada sama osnuje uzgojni zavod, uvidit će svatko, ako pomisli
da slijepce valja kamo smjestiti, a po malo i podupirati, pa
bilo to i sborom, a ne samo tvorom. Najteže je kod slijepaca
sa obskrbom, pa pravo je rekao ravnatelj kr. zavoda za slijepce
u Steglitzu, K. Wulff, na 6. kongresu učitelja slijepaca u Kölnu
ove godine: „Es ist nicht so schwer die Blinden in
diesen fächern (naime u literar. glasb. i obrtnoj obući)
auszubilden, viel schwerer ist es ihnen nach der
Entlassung Gelegenheit zu schaffen, ihre erwor-

benen Fähigkeiten zu verwerten, und letzteres ist
in der Blindenfürsorge von eben so grosser Be-
deutung, als die Anstaltserziehung.“

U društvo bi mogao stupiti svak valjan i čestit čovjek,
bez razlike stališa i vjere. Pravila bi se mogla urediti po onima
„zemalj. društva za odgoj gluhonijeme djece,“ samo bi gdje
šta morali promjeniti, a negdje nadopuniti.

Društvo bi se najprije pobrinulo, da osnuje uzgojni zavod,
jer je to najpotrebnije.¹⁾ Iza ovoga radilo bi se o obskrbi od-
puštenih pitomaca. Kad bi naša visoka vlada preuzela s vremenom
u svoje ruke osnovani već uzgojni zavod, to bi se onda društvo
zauzeti moglo za asil za male slijepce i tako bi društvo i opet
dosta posla imalo za svoj požrtvovni rad.

Na koncu moram svoje poštovane čitatelje upozoriti na
znamenite riječi i to na zaključak govora samog Njegovog
Veličanstva. Kad je naime Njegovo Veličanstvo bilo u ljetošnoj
voćarskoj izložbi u Beču i vidjelo radnje pitomaca iz purkers-
dorfskog zavoda, koje su amo spadale (voće i razne košare),
reklo je na koncu: „Es ist sehr gut und verdienstlich, das
Schicksal der Blinden durch Anleitung zur Arbeit und
Erwerbsfähigkeit möglichst besser zu gestalten.“

Tko je dakle mojega mišljenja, neka mi se dopisnicom
javi, a čim ih se potreban broj odazove, evo me u Zagrebu,
gdje ćemo najprije složiti pravila, a onda započeti svoj rad. —
Ne bilo to glas vapijućega, već dao Bog da će se reći: „Hrvati
su u spomen 40. god. vladanja svoga prejasnoga
vladara osnovali i to, to li koristno društvo!“

¹⁾ Naknadno mi je ovdje reći, da mi je visoka vlada dozvolila osnovati
i uzdržavati zavod za uzgoj i obuku slijepaca, pa svoj podhvat preporučam
plemenitim ljudem za podporu.

DODATAK.

Riječ svim stališem i društvam naše domovine.

„Es ist sehr gut und verdienstlich, das Schicksal der Blinden durch Anleitung zur Arbeit und Erwerbsfähigkeit möglichst besser zu gestalten.“

Riječi Njegovog Veličanstva u ljetosnoj voćarskoj izložbi u Beču.

Tko ne pozna teški udes po gotovih naših slijepaca, koji su Bogu i samom sebi prepušteni, da živu od milosti božje i ljudske, da si prošnjom još većma ogorče svoj i onako težak život?! Pozna ga svatko, al ih je jako malo, koji bi im znali pomoći, ma i volju imali. Da im pomognemo, prva bi nam briga bila podići za nje uzgojni zavod. K osnutku toga zavoda može svatko lako pomoći, a evo mu kratka naputka:

Duhovni i svjetovni velikaši, imućnici mogli bi dati koju svotu za uzgoj slijepaca, poslavl ju našoj visokoj vladi ili bi mogli i svoju posebnu zakladu urediti, poput inih zaklada. Isti bi se, a i manje imućniji, mogli sjetiti u svojim oporukama i tužnih slijepaca, ostaviv ma i koji forint za vječnu uspomenu.

Činovnici, u obće službenici duhovni i svjetovni mogli bi bud kakov darak dati za uzgoj slijepaca, pa bio to i novčić,

jer je bolje išta, nego ništa. Nadalje bi se još što šta našlo za darak, kao koja knjiga ili naredjena kakova stvarca (bilo iz ljepenke ili iz drva, ako tko pilicom raditi znade). Dobro dodju nakljukane životinje i slične stvari.

Vlastelini, u obće posjednici, mogli bi pomoći tako, da po koje zrnice ili klas, klip, pljevu dadu za sbirku učila, jer je slijepcu sve pipati.

Trgovci bi mogli dati raznih odrezaka svoje robe. Tako n. pr. kožar bi mogao dati po mali komadić od svake vrsti koža, koje bi imao na skladištu. Nekoliko komada svake vrsti čavala i t. d. — Sjemenjar bi mogao dati bar po koje zrno od svake glavne vrsti sjemenja. Drugi bi dao po koju raznu igračku, (malo posudje, posoblje, životinje i t. d.) ako s njima trži. Tako bi nabrali svake vrsti odrezaka: svile, pamuka, vune, platna, kože, papira, sbirku raznih mirodija i t. d. Knjižar bi nam uz to mogao dati i po koju knjigu za knjižnicu, jer je red, da se slijepcem što šta čita, kao recimo pripovijedke, povijestne, prirodopisne crtice i t. d.

Obrtnik bi mogao načiniti koj model. Kovač n. pr. kakove male podkove, plug, šinje na kotače; kolar mala kola, kočije i t. d.; remenar sedla, uzde, komute i t. d.; bravar bi mogao načiniti kojekakove ključke i ključanice, te lokote; kipar razne kipove i likove, a tako po prilici i klesar; tokar, pa i stolar, mogli bi narediti kojekakovu drveninu, dakako sve u malom. Da svaki nešto dade, evo lijepe sbirke!

I naša mladež može ovdje pripomoći. Manji bi mogli praviti razne likove i laglja tjelesâ, veći bi već težja tjelesa (ledce) pravili iz ljepenke, pa i razne fizikalne modele, kljukane životinje i t. d. Tako bi vrijeme ne samo ugodno, već i korisno sproveli, a mogli bi se podičiti, da su za obće dobro doprinesli koj darak.

Naša društva i umjetnici mogli bi prirediti posebne zabave, produkcije, a čist prihod namijeniti uzgoju slijepaca. Imovne pako občine, kao i novčana društva, mogli bi takodjer pridonijeti koju svotu u tu svrhu.

Tako bi sve malo po malo mogli urediti cijelu sbirku

učila. Bude li od koje stvari po više komada, bolje je, nego samo jedan.

Takovim bi načinom po prilici svatko mogao bar nešto pomoći, te kad smo po postotnom broju slijepaca već na drugom mjestu u Evropi (14.20% na 10.000 žitelja ili 2.688 slijepaca), da nijesmo bar zadnji u Evropi u uzgajanju slijepaca.

SADRŽAJ.

I. Bečki zavodi.

	Strana
1. Asil za malu slijepu djecu	5
2. Ces. kr. uzgojni zavod	7
3. Israelitički uzgojni zavod	15
4. Škola za slijepce u Purkersdorfu	19
5. Obskrbni zavod za slijepce	24

II. Naše potrebe.

Ob osnutku zavoda za naše slijepce	27
Kako nam je pomoći slijepcem	28
Uzgojni zavod za slijepce	32
Gdje bi sagradili zavod	34
Kako bi uredili zavod za slijepce	36
Učiteljsko osoblje i družina	41
O primanju slijepaca u zavod. Hrana	43
Pogled u dalju budućnost	46
Sgrada	48
Učila	53
Dalnja naobrazba slijepaca	64
Dalnja skrb za otpuštene pitomce	65
Potreba i osnutak društva	56

Dodatak.

Riječ svim stališem i društvam naše domovine	59
--	----

